

СРЕЈА И ЦРНА ГОРА
МИНИСТАРСТВО ЗА УНУТРАШЊЕ ЕКОНОМСКЕ ОДНОСЕ
Завод за интелектуалну својину

Број: Г-4/96/3

Датум: 16. јун 2002. године

Београд

4-2/1ММ

На основу чл. 8., 9. и 27. Закона о географским ознакама порекла ("Службени лист СРЈ", бр. 15/95), Завод за интелектуалну својину доноси

РЕШЕЊЕ

УСТАНОВЉАВА СЕ ознака порекла "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ", за ћилиме (подне, зидне и украсне), прекриваче за кревете, завесе, драперије, торбице, тканице за појасеве, одећу и друге производе изведене ручним ткањем, произведене на подручју општине Пирот, у специфичној техници ткања, на посебном разбоју, специфичне стилизоване орнаментике постојаних боја и са два лица, по технологији производње и карактеристикама идентичним онима које су наведене у "Елаборату о заштити географске ознаке порекла "Пиротски ђилим". Ова ознака порекла ће бити уписана у Регистар географских ознака порекла под бројем 37.

Образложење

Поднеском број 169 од 15. јануара 1996. године предузећа Д.П. "Понишавље", из Пирота и "COMDORA" д.о.о., из Пирота, преко пуномоћника адвоката др Миленка Манигодића, из Београда, Кумановска 26, затражили су да се покрене поступак установљавања географске ознаке порекла "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ". Поднеском број 250 од 19.01.2003. године достављен је доказ о плаћеној прописаној такси, а поднеском број 1504, од 01.04.1996. године достављена је географска карта са означеним подручјем на коме се производи "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ".

Резултатом испитивања број Г-4/96/1 од 12.08.1999. године Завод је, преко пуномоћника, наложио подносицима пријаве да пријаву уреде у формалном смислу.

Својим одговором на резултат испитивања бр. Г-4/96/2 од 12.06.2003. године, подносиоци пријаве су проширили круг подносилаца пријаве и преко свог пуномоћника Предрага Пејића, директора Музеја Понишавља из Пирота, доставили два захтева за установљавање ознаке порекла "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ", два примерка елабората "Заштита географске ознаке порекла "Пиротски ђилим", изводе из Фи-регистра фирмe које су подносиоци пријаве за установљавање ознаке порекла "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ" и оригиналe пуномоћја.

Увидом у пријаву за установљавање географске ознаке порекла елаборат о начину производње, утврђено је да производ који носи наведену ознаку порекла има следеће карактеристике: за ткање се користи квалитетна, природна сирова бела вуна за основу и вишебојна вуна за потку. Основа је од вишеструког, а потка од једноструког искључиво вуненог предива. Пиротски ђилим се тка техником клечања. Потка једне боје покрива основу у границама одређене шаре, без видљивих трагова промене боје потке, тако да се постижу

једнаке површине лица и наличја. Ако се орнамент изводи правцем основе, између појединих шара стварају се шупљине "решме", што одговара гобленском боду. Такви ћилими су ваздушности и представљају украсне - зидне ћилиме, столњаке, шустикле, торбице. Ако се шара изводи дијагонално према основи, ћилим нема шупљина и тако се, у принципу ћилими раде за под. Боје ћилима су постојане, јасне и живе, а ћилим дуготрајан. Пиротски ћилим се ради искључиво на вертикалном разбоју, при чему је ширина ткања неограничена, уз поштовање свих технолошких, техничких и естетских карактеристика које су описане у Елаборату "Заштита географске ознаке порекла" "Пиротски ћилим".

Поменутим елаборатом и пријавом ознаке порекла је утврђено да редовну контролу квалитета и процеса производње производа озбележених ознаком порекла "ПИРОТСКИ ЂИЛИМ", у складу са стручном документацијом (елаборатом) врши Комисија за вршење контроле изrade и производње пиротског ћилима, коју је Скупштина општине Пирот образовала на седници одржаној 12.03.2002. године.

У складу са напред наведеним, а на основу чл. 8., 9. и 27. Закона о географским ознакама порекла ("Службени лист СРЈ", бр. 15/95), одлучено је као у диспозитиву.

Ово решење је коначно и против њега се може покренути управни спор тужбом непосредно Суду Србије и Црне Горе у року од 30 дана од дана пријема овог решења.

Доставити:

- Подносиоцима пријаве, преко пуномоћника
Предраг Пејић, директор Музеја Понишавља,
18300 Пирот, Николе Пашића 49,
- Писарници Завода

ЗАХТЕВ ЗА УСТАНОВЉЕЊЕ ГЕОГРАФСКЕ ОЗНАКЕ ПОРЕКЛА
(попунити писаћом машином)

1. Фирма или назив, односно презиме и име и седиште, односно адреса подносиоца пријаве
D.P. "Ponišavlje", Pirot, Dečanska 53; "Piroteks", Triko" d.o.o. Pirot,
Vojvode Mišića bb; D.O.O. "Comdora" Pirot, S. Vladara bb; Tehnička škola
sa P.O. Pirot, Takojska 22; Udruženje za očuvanje i razvoj tkanja pirot
ćilima-Pirot, Predraga Boškovića 3; Limapiast d.o.o. Pirot, Lava Tolsta

2/la

2. Пуномоћник (име, односно назив и адреса):

Predrag Pejić, direktor Muzeja Ponišavlja Pirot, N. Pašića 49.

3. Географски назив који се штити географском ознаком порекла:

PIROTSKI ĆILIM

4. Да ли се пријава подноси за: ознаку порекла географску ознаку

5. Врста производа која се обележава географском ознаком порекла:

għaxxix kċċekk
ĆILIM

6. Назив подручја или места из ког потиче производ који се обележава географском ознаком порекла:

grad Pirot

7. Назначење производних својстава производа ако је у питању пријава ознаке порекла:

Pirotski ćilim je poznat u svetu po svojoj lepoti i kvalitetu, tehnicu tkanja, sirovini od koje se radi i razboju na kome se rade stilizovanoj ornamentici, bogatstvu šara i boja, dugotrajnosti, kao i po tome što imaju dva lica (pirotski ćilim nema naličje). Svi elementi i tehnologija opisani u Elaboratu.

8. Назначење органа који врши контролу производа ако је у питању пријава ознаке порекла:

KOMISIJA ZA VRŠENJE KONTROLE IZRADE I PROIZVODNJE PIROTSKOG ĆILIMA

5. Плаћене таксе динара

ПОПУЊАВА ЗАВОД

Прилози уз захтев:

- подаци о географском подручју
 елаборат о начину производње, својствима и квалитету
 пуномоћје
 доказ о уплати таксе

Број пријаве географске
ознаке порекла:

Г - _____ / _____

Дашум подношења:

ДП ПОНИШАВЉЕ - ПИРОТ

ЕЛАБОРАТ

ЗАШТИТА ГЕОГРАФСКЕ ОЗНАКЕ
ПОРЕКЛА

ПИРОТСКИ ЂИЛИМ

ПИРОТ

Д. П. ПОНИШАВЉЕ - ПИРОТ

ЕЛАБОРАТ

ЗАШТИТА ГЕОГРАФСКЕ ОЗНАКЕ

ПОРЕКЛА

- ПИРОТСКИ ЂИЛИМ -

АУТОРИ ТЕКСТА :

Комисија за контролу израде
и производње пиротског ђилима

АУТОРИ ФОТОГРАФИЈА :

Миле Антов
Божидар Влатковић

ПИРОТ, 1995 год.

САДРЖАЈ

1. Подаци о подносиоцу пријаве	страница 3
2. Географски назив који се штити географском ознаком порекла	4
3. Подручје са кога потиче производ	5
4. Географска карта подручја које се штити	6
5. Одлука о одређивању подручја из кога потичу производи са заштићеном географском ознаком поредка ПИРОТСКИ ЂИЛИМ	7
6. Заштитни знак	8
7. Изглед географске ознаке порекла	9
8. Производ који се обележава	10
9. Посебне особине ђилима	11
10. Врсте сировина и начин производње пиротског ђилима	32
11. Контрола квалитета производа	36
12. Спецификација елемената квалитета пиротског ђилима	37
13. Прилози са фотографијама	39
14. Каталог боја	108
15. Литература	109

SA VEZNOM ZA VODU ZA INTELEKTUALNU SVOJINU

B E O G R A D

PREDMET: PODACI O KORISNIKU OZNAKE GEOGRAFSKEG POREKLA
PROIZVODA "PIROTSKI ČILIM"

Dostavljamo Vam osnovne podatke o podnosiocu zahteva-prijave za ustanovljenje i zaštitu geografske oznake porekla proizvod a "Pirotski čilim":

IME: Preduzeće u društvenoj svojini za proizvodnju čilima, tepih i prediva "PONIŠAVLJE" Pirot sa p.o. Dečanska 53 (skraćeni naziv DP "Ponišavlje" Pirot)

ŠIFRA DELATNOSTI: 012513

MATIČNI BROJ: 7131399

OB LIK SVOJINE: Preduzeće je u društvenoj svojini.

UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA: Preduzeće se sastoji od Radnih jedinica: "Predionica", "Farbara", "Čilimara" i "Zajednički poslovi".

LOKACIJA IMOVINE: Pirot, Dečanska 53.

BROJ RADNIKA: Ima 67 radnika.

Preduzeće je pravni sledbenik čilimarske zadruge koja je osnovana 1902. godine.

DIREKTOR DP "PONIŠAVLJE" PIROT

Zivković Dragan

**ГЕОГРАФСКИ НАЗИВ КОЈИ СЕ ШТИТИ ГЕОГРАФСКОМ
ОЗНАКОМ ПОРЕКЛА**

СКРАЋЕНИ НАЗИВ : **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ**

ШИРИ НАЗИВ : **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ**

ЛАТИНИЦА : PIROTSKI CILIM

ЕНГЛЕСКИ : RUG - KILIM

ФРАНЦУСКИ : COUVERTURE (LE TAPIS)

ИТАЛИЈАНСКИ : IL TAPPETO

ШПАНСКИ : MANTA, ALFOMBRA

ПОРТУГАЛСКИ : TAPETE

РУСКИ : KOVER

НОРВЕШКИ : ORIJENTALSK TEPPE

НЕМАЧКИ : KELIM

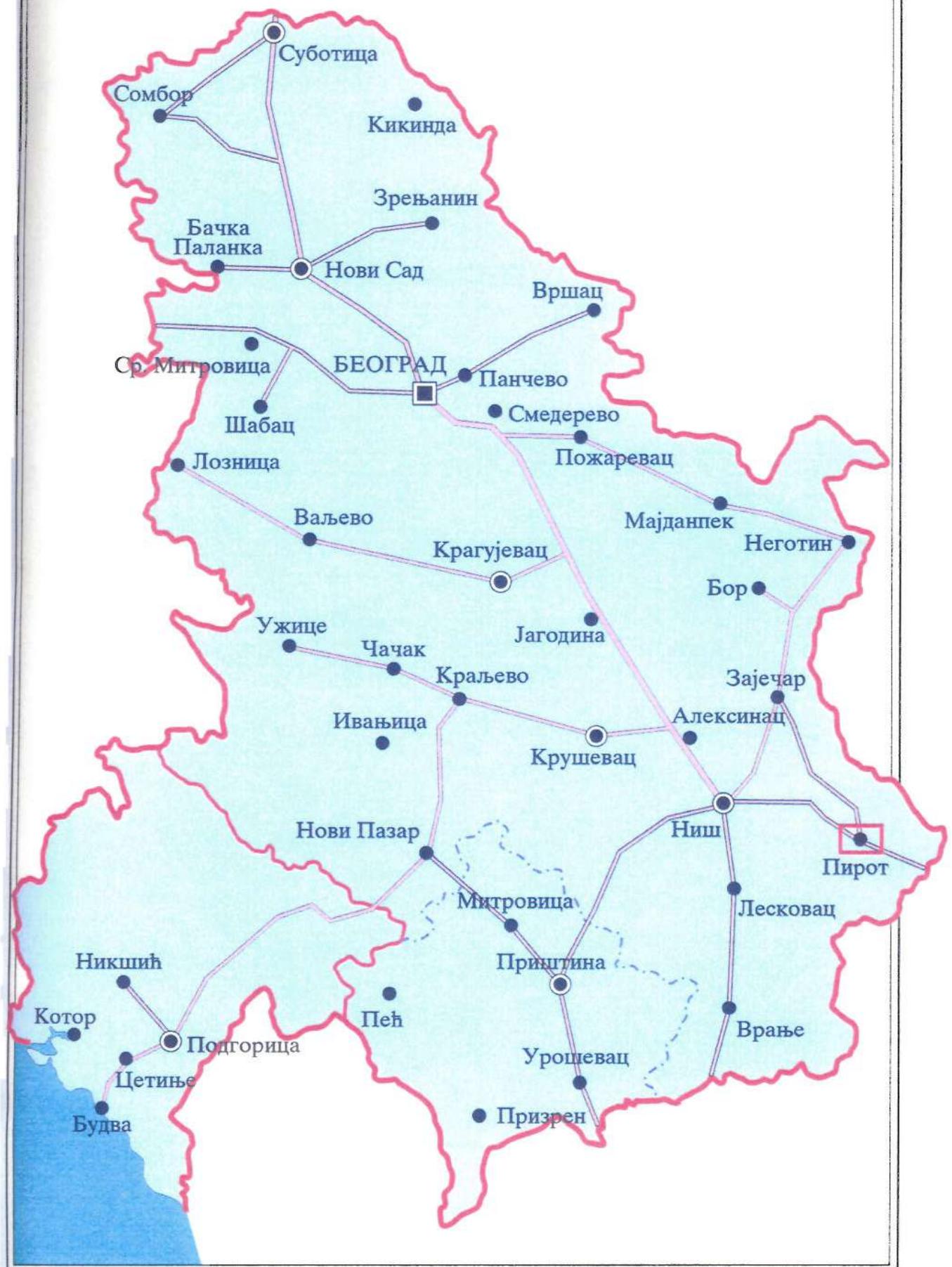
ТУРСКИ : KILIM

ПРАВИЛА О УПОТРЕБИ НАЗИВА : Географски назив **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ**, заштићен географском ознаком порекла, искључује право лица која нису уписана као овлашћени корисници географске ознаке порекла да тај назив, његове транскрипције и транслације исписане ма којим типом слова, у ма којој боји, или изложене на било који други начин, користе за обележавање било којих производа, чак и ако се том географском називу додају речи : тип, начин, по поступку и сл.

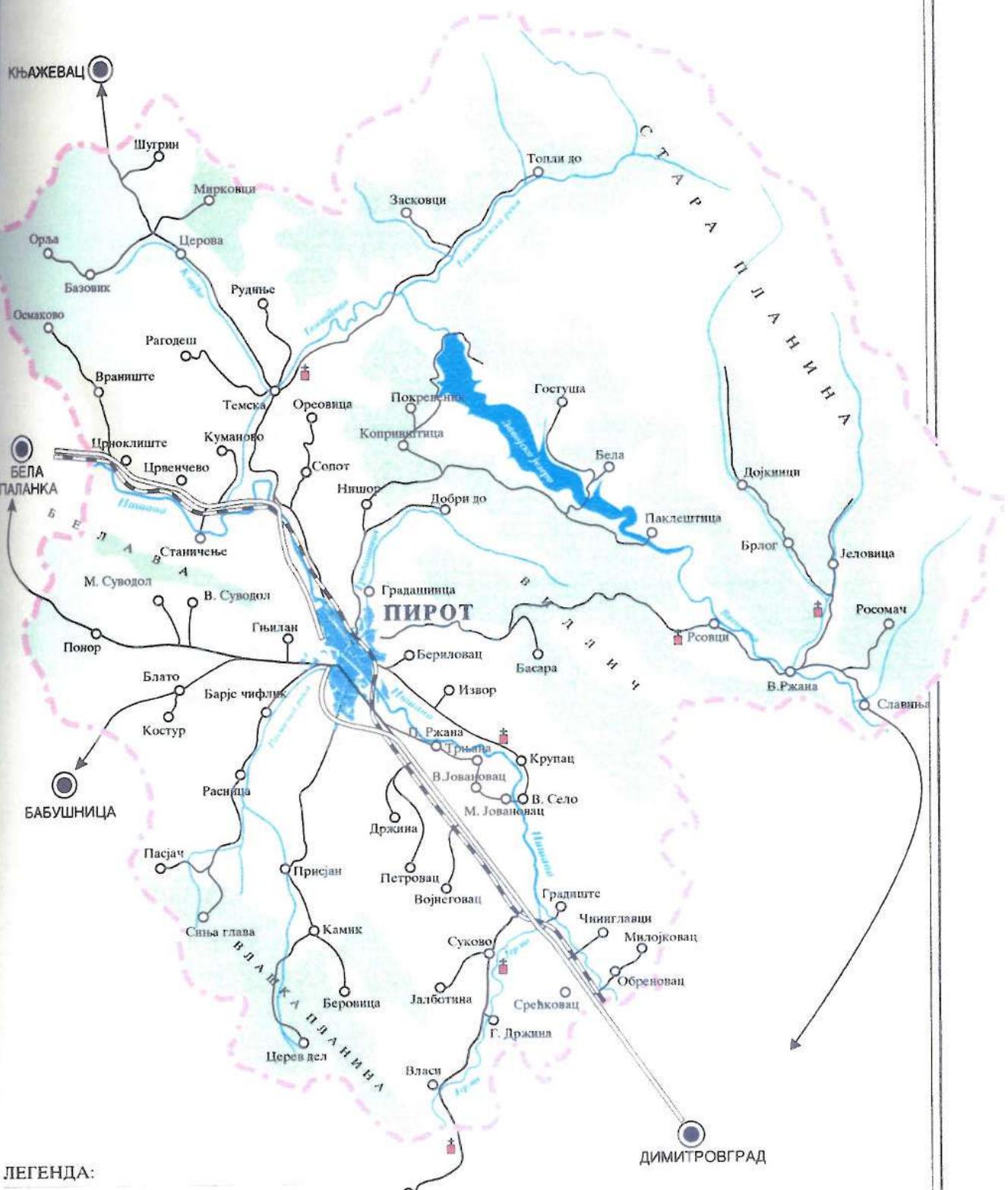
ПОДРУЧЈЕ СА КОГА ПОТИЧЕ ПРОИЗВОД

Подручје са кога потиче производња пиротског ћилима и других производа са заштићеном географском ознаком порекла *Пиротски ћилим* је општина Пирот, сам град, са најближим приградским насељима. Ова одлука о одређивању подручја са кога потичу производи са заштићеном ознаком порекла *Пиротски ћилим* донета је на седници одржаној 23.06.1995 г и саставни је део овог Елабората.

ПИРОТ НА КАРТИ СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ

КАРТА ОПШТИНЕ ПИРОТ

ЛЕГЕНДА:

- Граница пиротске општине
- Магистрални пут
- Регионални и локални путеви
- Железничка пруга
- Река
- Село
- † Манастири
- ЗВОНАЧКА БАЊА

Аутор карте: Јовановић Зоран дипл инж геодезије
Карту исцртао: Ђирић Милољуб

Na osnovu člana 15. Zakona o geografskim oznakama porekla (Službeni list SRJ br. 15/95) člana 36. Statuta Opštine Pirot (Medj. sl. list Niš br. 29/91), Skupština opštine Pirot na sednici održanoj 23.06. 1995. godine, donela je

ODLUKU O ODREDJIVANJU PODRUČJA
IZ KOGA POTIČU PROIZVODI SA ZAŠTIĆENOM GEOGRAFSKOM
OZNAKOM POREKLA " PIROTSKI ĆILIM "

Član 1.

Ovom Odlukom utvrđuje se područje iz koga potiču proizvodi sa zaštićenom geografskom oznakom porekla "Pirotski ćilim".

Član 2.

Podričje iz kojeg potiču proizvodi: ćilim (podni, zidni, ukrasni, prekrivači za krevete, zavese i draperije, torbice, tkanice za pojaseve i odeću i drugi proizvodi izvedeni ručnim tkanjem) obuhvata Opština Pirot.

Član 3.

Zaštićenu oznaku geografskog porekla mogu koristiti samo proizvodjači koji imaju svoju proizvodnju pirotskih ćilima i proizvoda navedenih u čl. 2. stav 1. na geografski ograničenom području, koji su registrovani za delatnost proizvodnje ćilima, imaju posebna stručna znanja i ispunjavaju druge zakonske uslove vezane za proizvodnju i prodaju ćilima.

Član 4.

Ovlašćuje se Izvršni odbor Skupštine opštine Pirot, da preko nadležnog organa uprave Skupštine opštine Pirot, sprovede postupak zaštite oznake geografskog porekla proizvoda "Pirotski ćilim" i izvrši sve pravne radnje potrebne za sprovodjenje postupka zaštite "Pirotskog ćilima".

Strana 2.

Član 5.

Ova Odluka stupa na snagu narednog dana od dana donošenja, a objaviće se u Opštinskom službenom glasniku.

PREDSEDNIK

SKUPŠTINE OPŠTINE PIROT

Tomislav Veljković

I.br. 06/ 63 -95

23.06. 1995. god.

P I R O T

Tačnost prepisa overava:

SEKRETAR

SKUPŠTINE OPŠTINE PIROT

Ljiljana Petković

Ispravljeno je da je ovaj predlog dočekan sa nekim
nečeranim posetim predstavnikom koji je napisan mehanički
čašinom, olovkom
se sastavlja os tab.
zvorna isprava ovarenog premači kajzeti je nad
C. J. 1995.

Taxa za ovetu u dinara

izdaje se i poštanski

OB br 63/1 5. 6. 1995.

Daniščanu za god

ИЗГЛЕД ГЕОГРАФСКЕ ОЗНАКЕ ПОРЕКЛА

Ликовно решење заштитног знака географске ознаке порекла **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ** одабрано је по позиву и у оквиру свог графичког приказа садржи ћирилични и латинични назив / обе варијанте су приказане у прилогу који следи /.

Заштитни знак има димензије 12,5 x 17 см, биће рађен на пергамент папиру, пресавијен по краћој оси, и везиваће се на једном од углова ћилима.

Географску ознаку порекла могу користити само овлашћени корисници географске ознаке порекла **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ**, уписани у одговарајући регистар.

Географску ознаку порекла може добити само производ чији квалитет одговара утврђеним стандардима из овог елабората, о чему одлуку доноси Комисија за вршење контроле израде и производње пиротског ћилима формирана одлуком СО Пирот И бр. 06/9-02 од 12.03.2002 г.

Права и обавезе, начин рада и стандари по којима ради Комисија регулисани су Пословником о раду Комисије за вршење контроле квалитета израде и производње пиротског ћилима.

Овлашћени корисник географске ознаке порекла **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ** има право да користи географску ознаку порекла за обележавање производа на које се та ознака односи.

Право из претходног става обухвата и употребу географске ознаке порекла на средствима за паковање, каталогима, проспектима, огласима и другим облицима понуда, упутствима, фактурима, кореспонденцији, такође и извоз производа са том географском ознаком порекла.

Овлашћени корисник географске ознаке порекла има право да свим лицима која нису уписана као овлашћени корисници забрани коришћење географског назива заштићеног географском ознаком порекла, чак и ако тај географски назив представља део фирме или раније регистровани жиг.

ПРОИЗВОД КОЈИ СЕ ОБЕЛЕЖАВА

Пиротски ћилим има веома разноврсну намену. Њиме се могу застрти све површине у једној соби, те их по намени делимо на :

- подне - за застирање соба, ходника, степеништа и др,
- зидне - украсне,
- прекриваче за кревете и друге лежајеве, пресвлаке за фотеље, јастуке;
- столњаке и постолњаке,
- драпери и завесе за прозоре,
- шустикле за столице и под,
- торбице,
- тканице за појасеве и друге производе изведене ручним начином ткања.

Могућности његове свестране примене, чине пиротски ћилим производом апсолутно оригиналним, уникатним и универзалним.

Производња пиротског ћилима има дугу вишевековну традицију. Пирот је одувек био сточарски крај и увек је било вуне на претек, што је битан предуслов за развој ћилимарства и уопште ткачке делатности.

Пиротско ћилимарство је зато аутохтоно, постојало је још у средњем веку, мада је значајно узнатаредовало у време турске доминације. Турци су као велики корисници ћилимова (служили су на њима верске обреде - молитве), а и као трговци, допринели афирмацији пиротског ћилима и на Истоку и на Западу.

Пирот је некада био велика тврђава - град на југоистоку Србије, културни и економски центар смештен на путу за Истанбул, који је повезивао Запад са Оријентом. Ова изузетна комуникација допринела је развоју пиротског занатства и изван граница земље.

Претпоставља се да је пиротски ћилим настао од коњског покривача који се стављао испод седла. Некад давно коњска опрема је била веома китњаста и о њој се посебно водило рачуна.

Дакле, садашњи ћилим - *сицаде* је првобитни коњски покривач, из кога су се касније развиле и остале величине ћилима : шестак, сметеник, батал, мерка...

ПОСЕБНЕ ОСОБИНЕ ЂИЛИМА

Пиротски ђилими су познати у свету по својој лепоти и квалитету, техници ткања, сировини од које се раде и разбоју на коме се раде, стилизованој орнаментици, богатству шара и боја, дуготрајности, као и по томе што имају два лица (пиротски ђилим нема наличја).

За ткање пиротског ђилима користи се квалитетна, природна сирова бела вуна за основу, и вишебојна вуна за потку. Основа је од вишеструког, а потка од једноструког искључиво вуненог предива.

Пиротски ђилим се тка техником клечања. Потка једне боје покрива основу у границама одређене шаре. Овде нема видљивих трагова промене боје потке захваљујући технички ткања клечањем и спретности уткивања ткаље, па се постижу једнаке површине лица и наличја.

Ако се орнамент изводи правцем основе, између поједињих шара стварају се шупљине *решице*, што одговара гобленском боду. Такви ђилими су ваздушностији, и представљају украсне - зидне ђилиме, столњаке, шустикле, торбице. Уколико се шара изводи дијагонално према основи ђилим нема шупљина и тако се, у принципу ђилими раде за под.

Пиротски ђилим ради се искључиво на вертикалном разбоју, при чему је ширина ткања неограничена с обзиром да се разбој може направити према жељеним димензијама.

Богатство пиротског ђилима чине шаре - орнаменти ђилима. Порекло шара је углавном аутохтоно, настало као инспирација предметима из непосредне околине ђилимарки, а то потврђују и имена шара: *շүгүүкө*, *корњаче*, *софре*, *куке*, *ченђели*, *йерџа* ... Међутим, орнаменти у пиротском ђилиму преузимани су и из орнаментике географски удаљених крајева: Персије, Анадолије, централне Азије, Венеције, а уклопљени у нове композиционе целине добијали су оригиналан вид. Томе су доприносили машта и снови ђилимарки, који су ђилиму давали лични печат и оригиналност.

Шаре у пиротском ђилиму према свом облику су :

- вегетабилне,
- антропоморфне,
- зооморфне,
- фигуране,
- арабеске.

Према начину приказивања разликују се стилизоване (геометријске) и натуралистичке шаре. Оне се распоређују по одређеним принципима симетричности.

Боје у пиротском ђилиму су постојане и јасне, живе, али никад пренеглашене, и лепота ђилима се огледа у њиховој складности и комбинацији.

Техника ткања *клечањем* даје пиротском ђилиму два лица, односно, пиротски ђилим нема наличја.

Посебна одлика пиротског ђилима је његова дуготрајност. И поред

свакодневне употребе, остаје непромењен. Тиме је омогућено вишегодишње коришћење ћилима само са једне стране, док друга остаје недирнута, очуваног квалитета и боја.

Композиција пиротског ћилима условљена је наменом и величином ћилима.

Површина ћилима се традиционално мери аршином ($0,68 \times 0,68$ м²), или мањим мерама: пола аршин ($0,34 \times 0,34$ м²), черек ($0,17 \times 0,17$ м²) и пола черек ($0,085 \times 0,085$ м²). Те се мере преводе на метар квадратни, тако да је 1 аршин = 0,5 м².

Према величини разликују се 34 врста ћилима :

1. Шустикла мала	50 x 50 см, за прекривање столица,
2. Шустикла већа	60 x 60 см., за прекривање столица,
3. Простирка мања	60 x 125 см, има широку примену,
4. Простирка већа	70 x 140 см, има широку примену,
5. Јан - мали - стаза	90 x 200 см, за под,
6. Јан - средњи 1	90 x 300 см, за под,
7. Јан - средњи 2	102 x 272 см, за под,
8. Јан - средњи 3	102 x 306 см, за под,
9. Јан - велики	136 x 272 см, за под,
10. Јан - највећи	150 x 250 см, за покривање миндерлука,
11. Сицаде	100 x 175 см, има широку примрну,
12. Шестак	136 x 204 см, за покривање кревета, за зид и под,
13. Сметеник мали	170 x 238 см, украсни ћилим за зид и под,
14. Сметеник средњи 1	175 x 280 см,
15. Сметеник средњи 2	204 x 272 см,
16. Сметеник велики	204 x 306 см,
17. Сметеник највећи	238 x 306 см,
18. Добатал	250 x 350 см,
19. Добатал већи	272 x 340 см,
20. Батал	306 x 408 см,
21. Мерка мала	408 x 476 см,
22. Мерка велика	476 x 544 см,
23. Столњак мали	90 x 90 см,
24. Столњак средњи	136 x 136 см,
25. Столњак већи	150 x 150 см,
26. Драпери	170 x 68 см,
27. Завеса	340 x 68 см,
28. Тишлајфер	140 x 35 см,
29. Ташна мања	30 x 35 см,
30. Ташна већа	50 x 40 см,
31. Јастуци мали	40 x 40 см,
32. Јастуци велики	108 x 56 см,
33. Сувенири	
34. по мери	

Ћилими су своја имена добили по шарама у пољу.
Делови ћилима су :

1. РЕСЕ,
2. СПОЉАШЊИ ЂЕНАР,
3. ПЛОЧА (бордура),
4. УНУТРАШЊИ ЂЕНАР (чендра),
5. ПОЉЕ

Сваки од наведених делова ћилима, разликује се својом бојом, од суседних делова ћилима са леве и десне стране; боја првог и трећег, првог и четвртог или петог, другог и четвртог или петог, трећег и петог, може бити иста; што су усклађеније боје суседних делова, то је ћилим лепши. Разноликост и склад боја чини лепоту ћилима.

1. РЕСЕ: кад се ћилим изатка, пресече и скине са разбоја, остаци основе се везују у снопиће, обично 8 - 10 жица заједно, у два или три чвора, дужине 15 - 20 см. Након везивања реса, њихова дужина се може скратити и по жељи. Основа, а самим тим и ресе на два краја ћилима у принципу су од нефарбане вуне. Код столњака - чаршава ресе се стављају и на друга два краја, накнадно.

2. СПОЉАШЊИ ЂЕНАР је спољашња ивица која уоквирује цели ћилим. На спољашњој страни је права, а на унутрашњој увек изломљена (цик - цак, или састављена наизменично од вертикалних и хоризонталних линија). По дужој страни ћилима је шира, а дуж краће стране је ужа. Спољашњи ђенар широк је 3 - 5 см, увек се ради у једној боји и на њему нема никаквих шара.

3. ПЛОЧА је бордура око целог ћилима, широка обично 10 - 60 см, зависно од величине ћилима. Поред поља она представља најважнији део ћилима и често ћилиму даје сву лепоту. Најчешће је сивово беле боје или лукове (жућкасте), мада може бити и у било којој другој боји. Реже су на плочи две главне боје, а таква се зове *плоча са два лица*. Код израде плоча као и ђенара важи правило : боја детаља у истој висини (симетричне шаре са леве и десне стране ћилима) мора бити иста. Крупније шаре на плочи имају опаску (обруб), што чини ћилим још лепшим. Приликом поруџбине обавезно се каже која се плоча и ђенар по врсти мотива и боји жели, као и то која боја и које шаре ће бити у пољу ћилима. Све остале комбинације се препуштају ткаљи.

На плочи се обично налазе следеће шаре:

1. СОФРИЦА на мањем, или СОВРА на већем ћилиму - софра - шара је састављена од назубљених ромбова у виду звезде, који представља *софру*; око *софре* су обично четири *бабице* (слика бр. 96 , детаљ бр. 14).

2. ВРШКО КОЛЕНО - врашка колена - шара је чудотворно, врашки извијена на колена; око ње су четири шарице, у неколико налик на велику шару (слика бр. 96 , детаљ бр.15).

3. СТАРА ВРШКА КОЛЕНА С ПОРЕБРИЦЕ - стара вршака колена са поребрицама - то је простије израђена претходна шара, која се јавља сама, или на разне начине уоквирена; оквири се зову поребрице и саставни су део других шара (слика 96., детаљ бр.16).

4. ТИЧЕ ПЛОЧА - птица плоча - шара представља *тиче* - птицу која полеће; обично, са стране има мању шару у облику дуплог трозубог чешља (слика бр.96, детаљ бр.17).

5. ВИЛЦАН ПЛОЧА - филцан плоча - *вилцан* је стилизован и пре личи на лишће и цвеће него на шољице, те неке ткаље ову плочу зову и *цевеће Јлоча*. Ова шара се јавља у неколико облика (слика бр. 96 и 97, детаљ бр.18,19 и 20).

6. КОСТЕНИЦА - ЛАВЉЕ ШАПЕ - шара представља кости животињске ноге, па има и назив *лавље шапе* Припада групи врло старих шара(слика бр. 96 - детаљ бр.21)

7. СТОЛИЦА- шара представља старинску столицу (слика бр.96, детаљ бр.22).

8. КАНДИЛ ПЛОЧА - представља вишекраки свећњак, и ради се у две варијанте са три или пет држача за свеће (слика бр. 98, детаљ бр.23 и 25).

9. АТАПОТ - октопод - шара је вероватно добила име по томе, јер са својих осам кракова асоцира на мекушца - октопода. Око ње су обично четири мале шаре различитог облика. Обично се ставља на ћилиме мањих димензија (слика 98, детаљ бр.26)

10. ВОДЕНА ПЛОЧА - добила је име по томе што по њој иду изломљене линије које подсећају на таласе воде(слика бр. 98 - детаљ бр. 24).

11. ПЛАМЕН ПЛОЧА - пламенови - шара представља језичак пламена. Шара има неколико варијанти, а ради се на плочи са два лица , у две боје (слика бр.98, детаљ бр. 27 и 28).

12. ПЕРИЦЕ ПЛОЧА - представља перо птице, и ради се на плочи са два лица (слика бр. 28 , варијанта Б, детаљ са плоче).

13. ЧЕНЂЕЛ ПЛОЧА - ЧЕНЂЕЛИ - ченгели - стара, аутохтона шара која представља куке познате под називом *ченѓели*; има неколико облика. *Ченѓели* могу бити обични и опасани (слика бр.98, детаљ бр. 29 и 30).

14. АНАДОЛСКА ПЛОЧА - по имену се, може претпоставити да је урађена по шари донетој из Анадолије. Плоча има два лица са главом дивојарца (слика бр.98, детаљ бр. 31).

15 ОГЛЕДАЛА - шара представља огледало са кукама у горњем делу, и разним орнаментима у средини (слика бр.98, детаљ бр. 32).

16. ГУШТЕР ПЛОЧА - горњи део плоче налик је гуштеру, по чему је и добила име. Шара је са опаском и припада веома старим плочама (слика бр.99, детаљ бр. 33).

17. ЛАЛЕ ПЛОЧА - на дијагоналним гранама, представљене су лале (слика бр.99 и 105, детаљ бр. 34 и 53)

18. КРАЉИЧИН РУКАВ - шара је први пут урађена на захтев Краљице Наталије, по шари извезеној на рукаву једне краљичине сељачке кошуље влашког порекла. Траг ове шаре постоји и на једном остатку персијског ћилима (слика бр.100, детаљ бр.35).

19. КОРЊАЧА - веома стара плоча која представља корњачу са четири

опружене ноге испод оклопа (слика бр.100, детаљ бр. 37).

20. **РАШИЋЕВА ПЛОЧА** - назvana по пуковнику М. Рашићу, који је са свог пута у пратњи Краља Милана Обреновића донео један дагестански ћилим по чијем су узору ћилимарке изаткале ову плочу (слика бр.101, детаљ бр.38).

21. **ДИПЛОМА** (Светосавска диплома) - шара је узета са цртежа Светосавске дипломе; то су уоквирене *софре са кукама и бибицама* (слика бр.100, детаљ бр. 36)

22. **КАЦА ПЛОЧА** - шара упрошћено представља *кацу*, посуду потребну сваком домаћинству; припада веома старим плочама (слика бр.101, детаљ бр. 39).

23. **АРСЛАН ПЛОЧА** - једна од најстаријих шара; представља лава по једним, а цветни гром - зевалице, по другима (слика бр.101, детаљ бр. 40).

24. **ЧУРИЉЊАК** - варјача - шара представља доњи део варјаче којом се нешто меша или мути (слика бр.102, детаљ бр. 41).

25. **БРДАК** - бардак - то су шаре са пругама у различитим правцима, са неколико ситних шара (слика бр.103, детаљ бр. 42).

26. **ТОВАРНА ПЛОЧА** - товарена плоча - зове се тако јер изгледа као да су на једном крају косе површине наслагани *товари* - терет (слика бр.103, детаљ бр. 43).

27. **КУКЕ** - има више врста, раде се само на плочи малих ћилима, и онда су обично дупле (слика бр.103, детаљ бр.44). Код већих ћилима раде обичне *куке*, и то као унутрашњи и спољашњи ћенар (слика бр.103, детаљ бр.42).

28. **НАРОВИ** - шара представља нар - јужно воће, пресечено по средини и повезано међусобно у низу (слика бр.103, детаљ бр.45)

29. **ПУЖЕВИ** - упрошћено представља пужа који је изашао из љуске (слика бр.103, детаљ бр.46)

30. **ПЕРСИЈСКА ПЛОЧА - ОПАНАК ПЛОЧА** - шара преузета са персијског ћилима (слика 104, детаљ бр.47). Ђилимарке је зову *опанак йлоча*.

31. **ПРИНЦЕЗА ПЛОЧА** - представља две повезане целине симетричног облика, чија је средина у облику назубљених ромбова тзв - *чакре* (слика бр.98, детаљ бр.28).

32. **ЧИПКА ПЛОЧА** - веома китњаста, разнобојна плоча, као чипка на везеном столњаку (слика бр.62, детаљ у плочи).

33. **ЧЕШАЉ** - ради се на *зубере* и подсећа на двостране чешљеве са словом " N " између (слика бр.57 варијанта А и слика 60, детаљи у бордури).

34. **ЗМАЈ ПЛОЧА** - плоча је са стилизацијом змаја у покрету (слика бр. 46).

35. **ЖАБА ПЛОЧА** - плоча представљена у облику разнобојних детаља који асоцирају на жабу; између се налазе стилизовани разнобојни инсекти (слика бр.49)

36. **ЛЕПТИР ПЛОЧА** - стилизовани лептир (слика бр.124)

37. **ПЛОЧЕ СА ЦВЕЋЕМ, ВОЋЕМ И ДРУГИМ ОРНАМЕНТИМА** - има више врста : *каран菲尔 йлоча* (слика бр.91), *шрендафил йлоча*, *йлоча лале*(слика бр.105 - детаљ бр.53), *йлоча руже* (слика бр. 1 детаљ у бордури), *шрешњиџе* (слика бр. 122), *шечурке* (слика бр.118), *лозиџе* (слика бр.2), *саксије* , *мешлиџе* (слика бр.119), а вероватно постоје још неке врсте плоча.

УНУТРАШЊИ ЂЕНАР - чендра - може бити широк као спољашњи ћенар, али

је обично шири. На неким ћилимима има више унутрашњих ћенара, од којих су неки толико широки да више личе на плочу, те се каже да ћилим има две или три плоче. Ђилим је богатији и лепши ако има више унутрашњих ћенара. По дужини ћилима, ћенар је увек оивичен зупцима или кукама, док по ширини ивица може бити представљена правом линијим. Скоро сваки унутрашњи ћенар може бити плоча на малом ћилиму.

За унутрашњи ћенар користе се следеће шаре :

1. **БАДЕМЧИЋИ** (слика бр.108 - детаљ бр.48) - двобојне фигурице урађене на зубере.

2. **АМАЈЛИЈЕ - АМАЈЛИКЕ** (слика бр.108, детаљ бр.49)

3. **КУКЕ** (слика бр.107, детаљ бр.50)

4. **ЧЕШЉОВИ** (чешљеви) (слика бр.107, детаљ бр.51)

5. **ИБРИЦИ** (слика бр.105, детаљ бр.52)

6. **ЛАЛЕ** (слика бр.105 и 110, детаљ бр.53 и 90)

7. **ГУГУТЊЕ** (гугутке) (слика бр.106, детаљ бр.54)

8. **ШЕВУЉИЦЕ** (слика бр.106, детаљ бр.55)

9. **РУЖЕ** (слика бр.46)

10. **БРДАЦИ** (бардаци) (слика бр.102 , детаљ бр.41)

11. **НЕМАЧКЕ КУТИЈЕ** (слика бр.102, детаљ бр.41) око кутија се по дужини ћилима стављају *ћерца* (слика бр.110, детаљ бр.92), а по ширини шаре зване *лајкуче* (слика бр.105 - детаљ бр.56)

12. **АТАПОТИ** (октоподи) (слика бр.104, детаљ бр.47)

13. **НИЗАМЧИЋИ** (слика бр.109, детаљ бр.57)

14. **ВОДЕНИ ЂЕНАР** (слика бр.109, детаљ бр.58)

15. **КРСТОВИ** (слика бр.107, детаљ бр.51)

16. **ТИЧЕ** (птица) (слика бр.59, детаљ бр.96 и 112, детаљ бр.17 и 85)

17. **КУКЛА** (путка) (слика бр.108, детаљ бр.60)

18. **КРАЉИЧИН РУКАВ** (слика бр.100, детаљ бр.35)

19. **ПРСТИ** (ручице) (слика бр.109, детаљ бр.66)

20. **КУБЕ** (мали цвет) (слика бр.109, детаљ бр.62)

21. **МИНЂУШЕ** (шољице) (слика бр. 50)

22. **ЧУРИЉЊАК** (варјача) (слика бр.102, детаљ бр.41)

22. помињу се и други детаљи

5. **ПОЉЕ** је средњи и најлепши део ћилима. Величину поља одређује величина ћилима. Стандардне шаре у пољу су увек симетрично распоређене тако да не остављају веће празнине, али нису ни утрпане. У пољу се јавља или једна шара истог облика , или једна главна и више споредних шара. Ако се на ћилиму понавља једна иста шара по облику, њене боје се непрестано мењају, што ћилиму даје посебно богатство и импресивност. Цело поље могу заузети софрице , костенице, амајлике , и бибице .

Само четири врсте ћилима имају строго одређену плочу и ћенар, уз шару у пољу:

1. **ЂУЛОВИ НА СИНЦИРИ** (ђулови на синцирима), са бордуrom брдак и

ћенаром ружице и крстови (слика бр.25)

2. ВРШКО КОЛЕНО СА АМАЈЛИЈАМА (врашко колено са амајлијама), са персијском плочом и четири ћенара : куке, путке, атапот и шевуљице (слика бр.38).

3. НАРОВИ са ћенаром : софре, брдак, немачке кутије (слика бр.51).

4. МАНАСТИР МАРА са спољашњим ћенаром вазе, бордуром брдак и унутрашњим ћенаром бадеми (слика бр.84).

Комбинација уобичајених, стандардних боја је :

- црвено поље,

- црни ћенар,

- бела или лукова боја у плочи, али су могуће и друге комбинације.

Ћилим добија назив по шари у пољу :

1. КОСТЕНИЦЕ -

2. ОГЛЕДАЛА

3. ОГЛЕДАЛА СА СОФРЕ И КОСТЕНИЦЕ (огледала са софрама и костеницама)

4. ОГЛЕДАЛА С ДРВО ЖИВОТА И ВРШКО КОЛЕНО (огледала са дрвом живота и врашким коленима)

5. ВЕНЦИ

6. ВЕНЦИ С БИБИЦЕ (венци са бибицама)

7. ВЕНЦИ СА СОВРЕ И БИБИЦЕ (венци са софрама и бибицама)

8. ВЕНЦИ С ЛИТИЈЕ НА ДИРЕЦИ (венци са литијама на дирецима)

9. ВЕНЦИ С ВРШКО КОЛЕНО (венци са врашким коленима)

10. ВЕНЦИ С ЦВЕЊЕ (венци са цвећем)

11. ВЕНЦИ С БИБИЦЕ И ВРШКО КОЛЕНО (венци са бибицама и врашким коленима)

12. ВЕНЦИ С КУБЕТА, ВРШКО КОЛЕНО И ВОДЕНА ПЛОЧА (венци са кубетима, врашким коленима и воденом плочом)

13. ВЕНЦИ С КУКЕ (венци са кукама)

14. ВЕНЦИ С РУЖЕ И ПИРОТСКИ ОПАНАК (венци са ружама и пиротским опанком)

15. ГУГУТЊЕ НА ДИРЕЦИ (гугутке на дирецима)

16. ГУГУТЊЕ НА ДИРЕЦИ С БИБИЦЕ (гугутке на дирецима са бибицама)

17. ЂУЛОВИ

18. РАЗБАЦАНИ ЂУЛОВИ

19. РАЗБАЦАНИ СТАРИ ЂУЛОВИ

20. ЂУЛОВИ С ГУГУТЊЕ (ђулови са гугуткама)

21. ГОЛЕМИ ЂУЛОВИ

22. ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИ (ђулови на дирецима)

23. ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИ С ГУГУТЊЕ НА ЂУЛОВИ (ђулови на дирецима са гугуткама на ђуловима) , варијанта А и Б

- 24. ЂУЛОВИ НА ЂЕРДАНИ (ђулови на ђерданима)
- 25. ЂУЛОВИ НА СИНЦИРИ (ђулови на синцирима)
- 26. ЂУЛОВИ САС СОВЕЉЂЕ (ђулови са совељкама)
- 27. ГРОЖЂЕ
- 28. ДРВО ЖИВОТА, варијанта А и Б
- 29. КУБЕТА НА ДИРЕЦИ (кубета на дирецима), варијанта А и Б
- 30. БОМБЕ
- 31. ПРЕГРАДЕНО БОМБЕ (бомбе у преградама)
- 32. СТАРЕ САКСИЈЕ
- 33. КАШМИР, варијанта А и Б.
- 34. СОВЕЉЊА САС БИБИЦЕ (совељка са бибицама)
- 35. СОВЕЉЊА САС АМАЈЛИКЕ (совељка са амајликама)
- 36. КУВЕРИ
- 37. ВРШКО КОЛЕНО (врашка колена), варијанта А и Б
- 38. ВРАШКО КОЛЕНО С АМАЈЛИКЕ (врашка колена са амајликама)
- 39. СОВРЕ (софре)
- 40. БИБИЦЕ
- 41. БИБИЦЕ С ВРШКО КОЛЕНО (бибице са врашким коленима)
- 42. ПТИЦЕ С БИБИЦЕ (птице са бибицама)
- 43. КРСТОВИ У ПРЕГРАДЕ (крстови у преградама)
- 44. КРСТОВИ С ВРШКО КОЛЕНО (крстови са врашким коленима)
- 45. КРСТОВИ С АМАЈЛИКЕ (крстови са амајликама)
- 46. РАЗБАЦАНО ЦВЕЋЕ
- 47. РАЗБАЦАНО ЦВЕЋЕ С ГУГУТЋЕ (разбацано цвеће са гугуткама)
- 48. РУЖЕ С МЕРАБ (руже са мерабом)
- 49. СВЕКРВИН ЈЕЗИК
- 50. НАРОВИ
- 51. КАРАНФИЛИ У ПРЕГРАДЕ (каранфили у преградама)
- 52. МЕТЛИЦЕ
- 53. НЕМАЧКЕ КУТИЈЕ НА ДИРЕЦИ (немачке кутије на дирецима)
- 54. ПЕРСИЈСКА КРУНА
- 55. СРПСКА КРУНА
- 56. ЈУГОСЛОВЕНСКА КРУНА
- 57. РУСКЕ ЗВЕЗДЕ , варијанта А и Б
- 58. ПРЕСТОЛОНACЛЕДНИК
- 59. ШТИТОВИ
- 60. КЕЦЕЉЕ
- 61. ОЛТАРСКА ВРАТА , варијанта А и Б
- 62. ПОСЛУЖАВНИЦИ
- 63. РУСКИ ПОСЛУЖАВНИК
- 64. ВЕРА, НАДА, ЉУБАВ -
- 65. РАШИЋЕВА ШАРА, варијанта А и Б

- 66. ДЕВОЈАЧКО СРЦЕ
  - 67. КОНДИЋЕВА ШАРА
  - 68. БЕОГРАДСКО КОЛО
  - 69. РУСКИ СПОМЕНИК
  - 70. ТИШЛАЈФЕР
  - 71. ТИШЛАЈФЕР С БОРДУРУ ЈАГОДЕ (тишлајфер са бордуром јагоде)
  - 72. ЈЕРУСАЛИМСКА ШАРА
  - 73. ДУБОРЕЗ
  - 74. ЗОРИЋЕВА ШАРА
  - 75. ДИПЛОМЕ - СВЕТОСАВСКЕ ДИПЛОМЕ
  - 76. БОСАНСКА ШАРА
  - 77. ФРАНЦУСКЕ БОМБОНЕ
  - 78. ЛАВ
  - 79. РАЈСКА ПТИЦА
  - 80. ДЕВОЈКА САС СОКОЛА (девојка са соколом)
  - 81. ПАПАГАЈ
  - 82. ДЕВОЈКА С КРУНУ (девојка са круном)
  - 83. МАНАСТИРСКА ШАРА
  - 84. МАНАСТИР МАРА
  - 85. МАНАСТИРИ С БИБИЦЕ (манастири са бибицама)
  - 86. МАНАСТИР С КРСТОВИ (манастир са крстовима)
  - 87. МИРАБ, варијанта А и Б
  - 88. ЛИТИЈЕ НА ДИРЕЦИ
  - 89. РУЖЕ У ОГЛЕДАЛО, руже у огледалу
  - 90. РУЖЕ С АМАЈЛИКЕ, ружа са амајликама
  - 91. КАРАНФИЛИ
  - 92. ЖАБЕ
  - 93. ЂАВОЛЧЕТИЋА (ђаволчићи)
  - 94. ПИРОТСКО СИЦАДЕ
  - 95. ФИЛИГРАН
- Нема сумње да ће бити још шара које се раде на пољу, па ће њихово набрајање уследити.

ОПИС ЂИЛИМА

КОСТЕНИЦЕ (слика бр 1) - щара у пољу представља кости животињске ноге и припада реду врло старих и ретких шара. Шара на ђилиму је из једног комада, са наизменичним смењивањем редова жутих и црних шара. У Пироту се за ову шару користи и назив лавње шапе.

ОГЛЕДАЛА СА ДВАНАЕСТ НИША (слика бр.2) - молитвени ђилим са почетка XIX века. У пољу су четири дрва живота са по три иконе на сваком, међусобно одвојена двубојном шевуљицом, у чијим су местимичним проширењима смештени

орнаменти чуриљњак и низамчићи. Спљне стране забата икона украшene су кукама, док су између икона на самом диреку смештene стилизације врашког колена и гранчице са плодовима. Око поља су два ћенара : водени ћенар и чуриљњак и две плоче : унутрашња плоча огледала са разнобојним птицама, и спољашња са стилизацијом винове лозе.

ОГЛЕДАЛА СА СОФРОМ И КОСТЕНИЦАМА (слика бр.3) - молитвени ћилим са почетка XIX века. Централно поље ћилима покрива пет огледала- ниша: средња - највећа, испод ње две веће и изнад вде мање нише. Мираби су опасани са доње и по бочним странама широм назубљеном траком, испуњеном цик-џак траком - шевуљицом, док је горњи део забата украшен кукама са спљне стране. У централном мирабу је ромбоид од разнобојних амајлика, пет троуглова испуњених назубљеним концентричним троугловима различите величине и стилизацијама ченгели, вращка колена, перца, зечићи, атапот, гугутке, низамчићи и цвеће у саксији у разним бојама. Доње веће, и горње мање нише испуњене су мотивом лавље шапе. Поље је оивично са две плоче раздвојене уским цик-џак ћенаром (водени ћенар); унутрашња плоча украшена је цветном стилизацијом у саксијама, а спољна - ченђели у оквирима.

ОГЛЕДАЛА СА ДРВОМ ЖИВОТА И ВРАШКИМ КОЛЕНИМА - молитвени ћилим са почетка XIX века (слика бр.4). Централно поље украшено је једним већим мирабом (оглрдала) и са четири мања у угловима. Спљне стране забата украшene су гранчицама и плодовима. У средњем мирабу је орнамент - дрво живота са гранчицама, вращким коленима, кубетима, низамчићима и ибрицима. Четири мања мираба испуњена су геометријским и бильним стилизацијама народа, вишебојним ромбовима са птицама и другим орнаментима. Преостали део поља попуњен је бибицама. Око поља је узан ћенар са лозицом и кандил плочом.

ВЕНЦИ (слика бр.5) - или ланци од девет кубета; венац је ромб или квадрат у дијагоналном положају и на обе стране венца, на малим петељкама и малим размасцима висе девет кубета - по једно кубе доле, горе и у средини, а са леве и десне стране по три кубета. Свако кубе у средини има око. Ова шара се јавља само на венцу или диреку, а никад сама. На средини поља је обично већи венац, а у сваком углу мањи. Ово је веома стара шара која је приказана као пресек уплетених цветова - кубета, на венцу или диреку. Ђилим са овом шаром симболизује славу, и обично се дарује младенцима за срећан брак. У време турске доминације у Србији, ова шара представљала је симбол ропства, а кубета (цветови) на њима значила су сервилност, покорност. Ђилим са овом шаром користи се за укraшавање места вељких скupова - сала, балкона, трибина, мада у ту сврху могу послужити ћилими и са другим шарама.

ВЕНЦИ СА БИБИЦАМА (слика бр. 6) - венци у облику ромбоида попуњавају централно поље ћилима, док су у угловима бочни, мањи ромбови. Преостали део поља попуњавају бибице.

ВЕНЦИ СА СОВРАМА И БИБИЦАМ (слика бр.7) - на овом ћилиму су у централном делу венца софре, разнобојни назубљени концентрични ромбоиди, смештени један у други од најмањег до највећег, са бибицама које попуњавају преостали слободан простор поља.

ВЕНЦИ СА ЛИТИЈАМА НА ДИРЕЦИМА (слика бр.8) - у централном делу

поља је шестоугаони венец са натписом и годином израде, и разнобојним ченгелима. На дирецима су четири пехара са цвећем по хоризонтали, а са стране су литије на дирецима, симетрично постављене. Око поља је узани ћенар са цвећем, а у бордуре софре.

ВЕНЦИ СА ВРАШКИМ КОЛЕНИМА (слика бр 9) - врашка колена су постављена у централном делу венца и у зависности од величине ћилима, могу бити и у угловима поља. Најчешће се ради у комбинацији са ћенаром краљичин рукав и плочом корњача.

ВЕНЦИ СА ЦВЕЋЕМ (слика бр.10) - ћилим припада групи украсних ћилима за вид, рађен је декоративно са букетима разнобојног цвећа. На тамној основи је централни венац са ружама и четири букета у угловима. Уместо бордуре ћилим има букете са ружама.

ВЕНЦИ СА БИБИЦАМА И ВРАШКИМ КОЛЕНИМА (слика бр. 11) - централни мотив венца, који је назубљен на бочним странама, у средини има совељку. Рађен је у комбинацији са врашким коленима у угловима поља, док су бибице распоређене целом површином . Плоча је са цветним мотивом.

ВЕНЦИ СА КУБЕТИМА, ВРАШКИМ КОЛЕНИМА И ВОДЕНОМ ПЛОЧОМ (слика бр. 12) - издужена форма венца са кубетима испуњава поље ћилима, са врашким коленима у средини поређаним по вертикални и бочним угловима поља. Узани ћенар је са мотивим бадемчићи и воденом плочом.

ВЕНЦИ СА КУКАМА (слика бр.13) - уместо класичног венца са кубетима, на венцу могу бити и куке у облику слова "S . Међупростор код овог ћилима испуњен је бибицама. У ћенару по ширини су бадемчићи, док је ћенар по дужини без орнамената, само са назубљеним ивицама. На овом ћилиму је кандил плоча.

ВЕНЦИ СА РУЖАМА И ПИРОТСКИМ ОПАНКОМ (слика бр.14) - веома ретка и стара шара која у централном делу поља има *венец* од цвећа. Четири бочне стране ћилима попуњавају букети расцветалих ружа са листовима, а оригиналност шаре потенцира део пиротског опанка из кога излази читава цветна композиција. Ђилим је са цветном плочом.

ГУГУТКЕ НА ДИРЕЦИМА (слика бр. 15) - веома стара, репрезентативна шара, настала у првој половини XIX века. На црвеној подлози централног поља целом дужином симетрично су распоређени диреци - дрва живота, обично у црној боји. На растојању дуж дирека распоређена су врашка колен, или неки други ситнији мотив, од којих дијагонално, лево и десно полазе кратке гране са кубетом - ћулом који виси и гугутком изнад њега. Гугутка је обично једнобојна и тка се у црној боји, али може бити ткана и у више боја. За ову шару инспирација ћилимарки била је цветна башта препуна птица. По веровању пиротских ткаља девојка пред удајом морала је да изатка и понесе у мираз ћилим са гугуткама, јер се сматрало да гугутке представљају симбол слоге и љубави у браку.

ГУГУТКЕ НА ДИРЕЦИМА СА БИБИЦАМА (слика бр.16) - на овом ћилиму гугутке на дирецима заузимају централни део поља у правоугаонику, а остали спољни простор покрiven је бибицама. Око поља је водени ћенар и врло интересантна плоча огледала. Унутрашњост огледала испуњавај орнамент канделабри, а са спољашње стране су куке и птице у лету.

ЋУЛОВИ (слика бр.17) - ђул је првобитни назив за ружу, цвет на Балкану. Поред мотива са венцима ово је шара која је највише у употреби код ткаља. Ђулови могу бити крупније и ситније израде у зависности од стилизације. У пољу су пет симетрично распоређених букета са ружама, са назубљеним ћенаром и цветном бордуром.

РАЗБАЦАНИ ЂУЛОВИ (слика бр.18) - шара на ћилиму представља вертикални пресек ружиних цветова распоређених у редове, код којих је сваки следећи ред померен за половину растојања између цветова претходног реда. Ђенар је са краљичиним рукавом, а плоча са шаром корњача. То је класична форма ћилима која се данас најчешће ради.

РАЗБАЦАНИ СТАРИ ЂУЛОВИ (слика бр.19) - за разлику од класичне варијанте ово је једна од најстаријих представа ђулови на ћилиму, која има веома разиграну форму са разбацаним расцветаним ружама и гранчицама, а у комбинацији и са другим цвећем. Шара је без бордура.

ЂУЛОВИ СА ГУГУТКАМА (слика бр.20), оригинална варијанта ђулова је, комбинација букета цвећа са гугуткама на њима, као и цветни ћенар са расцветаним ружама у плочи.

ГОЛЕМИ ЂУЛОВИ (слика бр.21) - венац са немачким кутијама, са назубљеним бочним странама и издужене форме испуњава поље ћилима. У средини венца је дирек у саксији испрекидан са још три декоративне саксије по висини. Изnad сваке саксије са дирека лево и десно полазе гранчице на чијим су крајевима нешто већи ђулови, другачијег облика од претходних. Ђенар је са мотивом бадемчића, а бордура са мотивом лала. Припада веома старим и ретким шарама.

ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИМА (слика бр.22) - репрезентативна, често рађена пиротска шара, представљена диреком по коме су различито распоређени расцветали ђулови- руже, са листовима на дивљој лози. Из дирека у саксији, који је на одређеном растојању по висини прекинут ђуловима са дужим гранчицама, полазе лево и десно кратке гранчице на којима стоји по један ђул специфичног облика. На пољу ћилима може бити већи број дирека, зависно од димензије ћилима.

ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИМА СА ГУГУТКАМА НА ЂУЛОВИМА (слика бр.23) - у централном пољу је дирек испрекидан са четири стилизације ђула. Лево и десно од дирека су бочне гранчице на чијим крајевима су ђулови са гугуткама. Ђенар варијанте А је са мотивом ружице и бадемчићи, док је плоча вилџа (филџан) - цвеће плоча. У варијанти Б ћенар је са мотивом куке, а плоча мачићи.

ЂУЛОВИ НА ЂЕРДАНИМА (слика бр.24) - веома заступљена варијанта код које су ђулови у низу повезани међусобно једним ђерданом - вијугавом лозицом. Код ове шаре ђулови су један изнад другог, тако да је број ђулова у сваком реду исти. Ђенар је краљичин рукав са плочом корњача.

ЂУЛОВИ НА СИНЦИРИМА (слика бр.25) - ђулови у пољу су међусобно дијагонално повезани синцирима, по чему су и добили име. Шара је настала у време турске владавине, симболизује ропство и до данас није мањана. Увек се ради у комбинацији поља са бордуром и три ћенара: плоча брдак на белој подлози, први ћенар

ружице на црној подлози , други ћенар зубери или лопте у црвеној боји , трећи ћенар крстови на црно зеленој подлози. У пољу разбацани ђулови и синцири и црвеном пољу.

СОВЕЉКА СА ЂУЛОВИМА (слика бр. 26) - у центру поља су ђулови уоквирени совељком са кукама. У угловима апоља су мање совељке између којих су цветни детаљи са метлицама . Ђенар је са мотивом шевуљице , а плоча је са мотивом лозицице.

ГРОЖЂЕ (слика бр.27) - изузетно ретка шара и једини њен траг је на разгледницама, и то на основу цртежа Аполона Прокофјева. На црвеној основи, у пољу је стилизација винове лозе са плодовима грожђа, који су међусобно супротстављени дијагонално. Плоча такође има листове винове лозе.

ДРВО ЖИВОТА (слика бр.28, варијанта А и Б) је молитвени ћилим. У пољу црвене боје је дрво живота, цвеће у саксији, испуњено цветном оранаментиком. Композиција је уоквирена назубљеним мирабом петоугаоног облика. На плочи беле боје су мотиви перца , а између стилизоване гранчице цвећа. Мотиви на ћилимима за миндерлуке имају другачију форму, ситнији су и разбацани по пољу, без мираба и других детаља.

КУБЕТА НА ДИРЕЦИМА (слика бр.29) - у централном пољу налази се дирек . На местима где се дирек грана изведени су нарови са амајликама свуда око. Централна композиција пресеца два паралелна дирека нешто мања у позадини, чије се гране завршавају птицама у лету. Између ова два дрва живота су низамчићи и једна стилизација људске фигуре у горњем делу, изнад средњег дирека. Плочу, коју од поља раздваја назубљена танка трaka, испуњавају мотиви атапот са перцима по дужини, док су по ширини, између атапота низамчићи и ситне гранчице.

БОМБЕ (слика бр.30), врло стара аутоктона шара. Назив бомбе ћилим је добио на основу асоцијације на лепо сложене ручне бомбе у војничком сандуку. Око поља је ћенар са мотивом краљичин рукав и плочом корњача.

БОМБЕ У ПРЕГРАДАМА (слика бр.31) - имају исту симболику као и обичне бомбе, с тим што приказују већи број војничких сандука са бомбама наређаних један преко другог. Преграде су попуњене мотивима очила са назубљеним ћенаром и Рашићевом плочом.

СТАРЕ САКСИЈЕ (слика бр. 32) - у пољу уместо дирека уздуж иду зупчасто и разнолико вијугаве пруге, између којих су у првом реду стваринске саксије, у другом су атапоти, или софре, вращка колена и др, у трећем реду опет саксије, а у четвртом опет атапоти и тд. Ђенар шевуљице, а плоча је перце .

КАШМИР (слика бр.33)- стара пиротсака шара која порекло води са Истока. Код кашмира строго су прописане шаре по врсти, олику и колориту. Плоча је корњача на бордо или црној подлози, док су у пољу ћилима већи кувери са совељкама на црвеној подлози. Остали детаљи који чине шару су : ћенар атапот са доње и горње стране око кувера, а између очила и хијероглифи , при чему се мотиви наизменично понављају.

СОВЕЉКА СА БИБИЦАМА (слика бр. 34) - орнамент совељка у различитим величинама веома је заступљен на пиротском ћилиму.. На овом примерку ћилима је једна централна совељка, и четири мање у угловима поља, са ретким бибицама између

њих. Око поља је плоча са дуплим кукама.

СОВЕЉКА СА АМАЈЛИКАМА (слика бр. 35) - совељка је у дијагоналном положају рађена на решме и увек се као таква јавља у пољу. Остатак поља попуњавају амајлике. Ђенар је назубљен са унутарње стране, а са спољне је са завршетцима у облику крста а са мотивом ченђели.

КУВЕРИ - СМИРЈАНСКА ШАРА (слика бр.36) - шару чине омеђена поља у виду кувера (сандука), паралелно поређаних један изнад другога, а испуњавају га већи орнаменти атапоти, између којих могу бити степеничasto назубљени ромбови, или пак неки други орнаменти. Оквир кувера увек испуњава мотив атапот са перцима мањих димензија од централних, али само по ширини ћилима. Кувере раздвајају очила, стилизација која подсећа на наочаре, по којима су и добила име. Уз ову шару користе се само две плоче : корњача или Рашићева плоча.

ВРШКА КОЛЕНА (слика бр. 37 - варијанта А и Б) - стара шара, представљена ситним, чудновато ћаволски изломљеним орнаментима, по чему је и названа врашко - ћавоље колено. Орнамент се обично поставља по ободу ћолима у виду широке бордуре, са једноставним централним делом совељком, венцем и разбацаним амајликама и са веома уским спољашњим ђенаром. На примеру А спољни ђенар је са дуплим кукама, а на примеру Б са двобојном шевуљицом. То је једина шара код које ћилим добија назив на основу бордуре.

ВРАШКО КОЛЕНО СА АМАЈЛИКАМА (слика бр. 38) - шара је веома декоративна. Поље је подељено на више делова. У централном делу су разбацане амајлике, а врашка колена су у једном ширем појасу, чинећи праноугаоник. Уз врашко колено са амајликама иду четири ђенара: шевуљице, атапоти, лутке, куке на решме, и персијска плоча, или како ткаље кажу, плоча пиротски опанак. Ђилим са овом шаром, у првој половини XIX века био је скоро обавезан украс подова у салонима виђенијих кућа, тзв. "ћилим престижа".

СОФРЕ (слика бр.39) - припада групи веома старих шара. Основа поља је црвена, украшена мрежасто постављеним низовима издужених концентричних, назубљених ромбова софри, у чијем је центру геометријска стилизација зvana чуриљњак (варјача). Шара може бити са ђенаром и плочом, или без њих.

БИБИЦЕ (слика бр.40) - шара која се ретко поставља као једини мотив у пољу, више је као допуна некој другој шари .

БИБИЦЕ СА ВРАШКИМ КОЛЕНИМА (слика бр.40) - у централном пољу је ромбоид са врашким коленима у више боја. Поље са бибицама уоквирује узани ђенар са мотивом бадемчићи , док простор плоче попуњавају бибице. Ђилим има завршну ивицу као пандан унутрашњем ђенару.

ПТИЦЕ СА БИБИЦАМА (слика бр.42) - веома ретка шара, представљена са три реда птица са раскошним реповима. Вероватно представља стилизацију пауна, а испод, изнад и између њих су бибице, правилно распоређене. Око поља је танки ђенар и плоча са стилизацијом тиче .

КРСТОВИ У ПРЕГРАДАМА (слика бр.43) - шара је више применљива код ћилима који су рађени за молитвене потребе. Има их са већим, богатије декорисаним крстовима, а има и ситних, као допуна у пољу ћилима. У четири поља су по два .

стилизована крста која деле преграде са мотивом очила . У преградама су и ситни детаљи са бибицама. Узани ћенар је назубљен, а цветну плочу уоквирује такође назубљени спољашњи ћенар.

КРСТОВИ СА ВРАШКИМ ЂЕЛЕНИМА (слика бр.44) - у пољу ћилима су крстови у више боја, које разбија композиција са врашким коленима , а у комбинацији са другим детаљима. Мотиви чине правоугаону форму, углавном код мањих формата ћилима, са Рашићевом бордуром .

КРСТОВИ СА АМАЈЛИКАМА (слика бр.45) - ћилими са мотивима крстова у пољу рађени су углавном за молитвене потребе. У пољу су правилно распоређени крстови са амајликама, а површина плоче је изломљена у облику цик - цак траке, и спољним ћенаром. Поље плоче испуњено је назубљеним ромбовима, као и спољни ћенар.

РАЗБАЦАНО ЦВЕЋЕ - (слика бр.46) - у пољу црвене боје разбацане су руже, каранфили и остало цвеће у различитим правцима. Композицију уоквирује ћенар са мотивом руже и бордура са мотивом змајева .

РАЗБАЦАНО ЦВЕЋЕ СА ГУГУТКАМА : (слика бр.47) - у пољу су разбацани ћулови , каранфили и оставо цвеће, на чијим врховима стоје гугутке. Ова шара је углавном коришћена код израде ћилима за миндерлуке. Нема унутрашњи ћенар, већ бордуру са мотивом руже са гугуткама.

РУЖЕ СА МЕРАБОМ (слика бр.48) - мераб је у средини поља са дрвом живота, стилизованим гранчицама и лалама. Мераб је беле боје са детаљима прети.У угловима поља су каранфили, са детаљима лај куче и јеленак. Ђенар је са мотивом шеввуљице, дој је у плочи цик - цак линија са звончићима, тзв. водена плоча.

СВЕКРВИН ЈЕЗИК (слика бр.49) - у пољу је представљено цвеће са дугачким листовима, врста кактуса са крупним цветовима, у народу познато као свекрвин језик. Плоча је жаба.

НАРОВИ (слика бр.50) - врло стара шара; представља дрво нара код кога су већи назубљени плодови (концентрични ромбови са крсом у средини) смештени на самом стаблу - диреку, док мањи, висе на гранама са леве и десне стране. Ђилим се ради са три ћенара : немачке кутије са перцима, средњи минђушице, а спољњи - чуриљњак, који је са обе стране омеђен назубљеном црвеном траком.

КАРАНФИЛИ У ПРЕГРАДАМА (слика бр.51) - ова шара рађена је у форми кувера, има по два букета каранфила у свакој од преграда, са пољем у светлијој и тамнијој зеленој боји. У преградама су мотиви очила, плоча је Рашићева, а спољни ћенар дупле куке.

МЕТЛИЦЕ (слика бр. 52) - шара се састоји од композиције поновљене више пута у пољу зелене боје. Мотив је представљен кратким диреком на чијем је врху ћул, изнад кога је гугутка. Две дијагонално постављене цветне гране полазе из корена дирека и пружају се на обе стране ширином поља. Изнад њих су две слободне гране окренуте ка средини ћилима, које затварају ромбоид. Око поља је трака ћенара са бибицама проширења на угловима. Плоча је гуштер .

НЕМАЧКЕ КУТИЈЕ НА ДИРЕЦИМА (слика бр.53) - на дрву живота, налазе се немачке кутије представљене у облику обрубљеног квадрата у дијагоналном положају,

са четири зупчаста права поља. Боја је у два и два наспрамна поља иста. У корену сваке немачке кутије из дирека излазе тролисне гранчице. Дирек се обично завршава птицом или штипалјком, док су у доњем делу разне стилизације. Плоча са назубљеним спољашњим и унутрашњим ивицама по дужини, и равним ивицама по ширини ћилима, украшена је лепом цветном филцан плочом.

ПЕРСИЈСКА КРУНА (слика бр.54) - врло ретка, стара шара, урађена по шари са неког персијског тапиха. У централном делу правоугаоног поља, налази се композиција коју чине четири стилизована цвета постављена у правцу осе ћилима. Цветови су спојени квадратом у коме се сучељавају стилизоване чашице цветова. Око централне шаре, у сва четири угла, налазе се четири отворена цвета попут каранфила. Преостали део поља испуњен је бибицама, а окружује га стилизована трандафил плоча.

СРПСКА КРУНА (слика бр.55) - српска круна је ћилим настало у XIX веку, после 1881 г по установљењу државног грба Краљевине Србије. Површина око грба је са мотивима двоглавих орлова са оцилима - идентични као и на централном грбу. То је украсни зидни ћилим. Може се радити као шестак или сицаде, али онда нема угаоних двоглавих прлова.

ЈУГОСЛОВЕНСКА КРУНА (слика бр.56) - шара ћилима настала после уједињења Срба, Хрвата и Словенаца 1918 г, а изаткана је по нареџбини Краља Петра I Карађорђевића. Ђилим се тка у величини шестака, а мањи ћилим се ради без плоче. Након укидања краљевине, овај ћилим се није радио.

РУСКЕ ЗВЕЗДЕ (слика бр.57 - варијанта А и Б) - средину ћилима испуњавају једна или две стилизоване звезде. Форма је испуњена кукама и другим стилизацијама у контрасној боји од подлоге. Преостали део поља попуњен је бибицама или детаљима врашко колено. Осим мотива у централном делу, појављује се и стилизација звезде у угловима ћилима (варијанта А). Плоча је или цветна (варијанта Б, или чешаљ плоча варијанта А).

ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК (слика бр.58) - припада групи најстаријих шара са средњовековним орнаментима, и по неком неписаном правилу ћилим је коришћен приликом крунисања владара. Пошто се том приликом проглашава и предстолонаследник, њему је поклањан између осталог и ћилим са овом шаром, по чему је ћилим и добио име. Боје могу бити различите, а познато је да су поруџбине за двор биле углавном у плавој боји поља. Сама шара састоји се од већег броја преграда са кукама у различитим правцима и у више боја, између којих су смештени шестоугаони назубљени медаљони са танким проширењем са доње и горње стране попут постоља - ћилимарке их зову главе, а испуњене су са четири стилизована крста у две боје. Простор између глава попуњавају издужени ромбоиди са кукама. Број преграда и број глава зависи од величине ћилима. Цело поље одвојено је од плоче изломљеном линијом и Рашићевом плочом.

ШТИТОВИ (слика бр.59) - ћилим јединствен по композицији. У пољу су две идентичне строго стилизоване форме. У центру сваког мотива је квадратна површина омеђена изломљеном линијом, са украсом ромбоидног облика, из кога излазе са горње и доње стране два кратка дирека, прекинута геометријском стилизацијом која подсећа на два укрштена мача, са штитом преко сечива. Лево и десно, за штит су преко ситних

крстова везани ибрици, супротно оријентисани. Изнад мачева и ибрика изломљене траке са кукама уоквирују композицију у форми крста. Око основних мотива су распоређене по четири геометријске форме са хоризонталним линијама, а остатак поља попуњавају бибице, цветови и остали детаљи. Ђенари су са мотивом шевуљице и машнице, плоча је пламен плоча са два лица..

КЕЦЕЉЕ (слика бр.60) аутохтона шара, инспирисана мотивима са кецеља домаћица. Шаре на кецељама имале су обично вез, и детаљи тог веза забележени су на ћилиму са разнобојним назубљеним ромбоидима и орнаментима са кукама са стране. Ђенар је танка назубљена трака са чешаљ плочом. Форма је стилизована и строго геометријска.

ОЛТАРСКА ВРАТА (слика бр.61 - варијанта А и Б) - старија варијанта ове шаре симболизује олтарске двери у цркви, са кандилом које виси по средини, и дуборезом на вратима. Комбинација боја је бордо - плава, са белим и црним акцентима. Друга варијанта ове шаре је стилизација орнаментике са стубова олтарских врата. Шара је представљена у два низа, са ликовима светаца уоквирених у бело. Празну површину осталог дела поља попуњавају беле амајлике, које могу да симболизују вернике у цркви.

СЛУЖАВНИЦИ - Послужавници (слика бр.62) - у пољу је геометријска орнаментика са шестоугаоницима у низу дуж целог ћилима, који представљају служавнике. Њихова унутрашњост испуњена је флоралном геометријском декорацијом у разним бојама. Ван служавника на пољу су назубљене цветне гранчице везане за уски двобојни ђенар шевуљице : Плоча на ћилиму је чипка или жаба плоча .

РУСКИ ПОСЛУЖАВНИК (слика бр.63) - ова шара се обично ради у величини шестака, а представља асоцијацију на декоративне служавнике са резбаријом у сребру или другом металу. Ђилим има централни мотив у облику ромбоида са флоралном декорацијом, која се понавља и по ободу ћилима. Најчешћи однос боја је бордо - зелена, са црном основом.

ВЕРА, НАДА, ЉУБАВ (слика бр.64) - етичка начела хришћанства представљена су у пољу као четири стилизована срца са цветним орнаментима, која у средишту формирају крст. Флорална орнаментика се понавља и по ободу поља, док је у основи геометријска конструкција правоугаоника. Ђилим се ради на тамној основи, најчешће црној, са смеђим, окер и жутим тоновима, и јачим зеленим и браон бојама.

РАШИЋЕВА ШАРА (слика бр.65 - варијанта А и Б) - шара је донета из Дагестана (са Кавказа). Пуковник Рашић, који је био у пратњи Краља Милана Обреновића, крајем прошлог века донео је узорак шаре, који су ткаље прихватиле . Основни мотив за Рашићеву шару су концентрични ромбоиди завршени на крајевима дуж осе трапезастим површинама испуњеним малим назубљеним ромбоидима са кукама, лоптицама и крстовима. У средини је совељка , а око ње софрице. Форма је геометријска; са строго прецизним размерама, са много детаља и правим богатством боја . По мишљењу ткаља, то је јена од најтежих шара.

ДАМСКО СРЦЕ - ДЕВОЈАЧКО СРЦЕ (слика бр.66) - у централном делу поља, по дужој оси ћилима, налазе се два срца окренута једно према другом, међусобно повезана, што симболизује љубав, верност и рађање новог живота. Главни мотив уоквирује трака неправилног облика као штитник основном мотиву, а изван те траке

налазе се цветни мотиви у стилизацији и различитом тоналитету. Плоча на ћилиму је цветна са назубљеним ивицама.

КОНДИЋЕВА ШАРА (слика бр.67) - стара пиротска шара представља велики број софри, преполовљених по хоризонтали, попут маске са повезом за очи. Софре су у разним бојама и обично на зеленом пољу, али по жељи, однос боја се може мењати. Ђенар је са краљичиним рукавом, а плоча са мотивом корњача.

БЕОГРАДСКО КОЛО (слика бр.68) - шара је новијег датума. У пољу ћилима налазе се два или више венца (зависно од величине ћилима), који су уоквирени једностраним кукама. Средиште ромбоидног венца има централни мотив крста са једнаким крацима. Око сваког венца простор је испуњен детаљима: софрице, обичне и дупле куке, стилизовани крстови, бибице и сл.

РУСКИ СПОМЕНИК (слика бр.69) - шара је настала као резултат српско-руског пријатељства, а у знак захвалности заслужним људима и војницима који су ратовали у нашој земљи. Око поља у коме су два стилизована крста симетрична у односу на краћу осу, раде се две бордуре, од којих је унутрашња обично софре у низу, а спољна се бира по жељи.

ТИШЛАЈФЕР (слика бр.70) - поље ћилима представља површину стола прекривену везеним столњаком, а преко кога је, по дијагонали, бели везени постолњак. Поље ћилима уоквирено је танким ђенаром. Ради се у величини шестака или сицадеа, са спољним ђенаром крстови и цветном плочом.

ТИШЛАЈФЕР СА БОРДУРОМ ЈАГОДЕ (слика бр.71) - поље ћилима представља површину стола који је прекривен рађеним столњаком преко кога је по дијагонали посолњак. У његовом центру су две симетричне форме са завршним кукама, а у пољу и бочним деловима су гранчице и дијагонално постављене лале. У бордури ћилима појављује се мотив лозице са јагодама.

ЈЕРУСАЛИМСКА ШАРА (слика бр.72) - мотив у пољу је рађен по угледу на простирке са Истока. У средишту је геометријска стилизација цвета са четири латице, а у четири спољашња угла су стилизације лала. Доминирају мирни бојени односи црвене, окер, смеђе и црне боје. На бордуби су софрице у низу.

ДУБОРЕЗ (слика бр.73) - шара подсећа на декоративно резбарен поклопац неке дрвене кутије или сандука, по чему је највероватније и добила име. Поље је испуњено мноштвом различитих детаља, већих и мањих димензија. Највећи су ромбоиди са крстом у средини дуж краће осе и на почетку и крају ћилима (половине мотива), а простор између попуњавају различити орнаменти по форми и величини, симетрично распоређени у односу на вертикалну и хоризонталну осу. Поље ћолима од геометризоване цветне бордуре раздваја ђенар са амајликама.

ЗОРИЋЕВА ШАРА (слика бр.74) - у пољу је геометријска стилизација симетричног облика, у којој је велика софра са кукама. Лево и десно од ње је стилизација цвета. Форма је неправилни крст, уоквирен траком са цветним линијама. Остатак поља, у четири угла има стилизације цвета. Ћилим има цветну плочу.

ДИПЛОМА - СВЕТОСАВСКЕ ДИПЛОМЕ (слика бр.75) - у пољу централно место заузима совељка са четири крста окоју су врашка колена која чине форму ромба. У угловима су опет четири совељке. Поље је испуњено амајликама са унутрашњим:

ћенаром дупле куке. Плоча је са софрама у низу које су биле део орнаментике у Светосавској дипломи. Спљашњи ћенар је такође са дуплим кукама.

БОСАНСКА ШАРА (слика бр.76) - у пољу су у једнаким размацима симетрично и наизменично постављене геометризоване лутке рађене у две боје, које су повезане у низу чинећи једнаке редове. Карактеристична је зелена боја за израду шаре, али по жељи, однос боја може бити и другачији.

ФРАНЦУСКЕ БОМБОНЕ (слика бр.77) - идеју за ову шару ћилимаркама дале су бонбоне увијене у разнобојне украсне папираче, асоцијација на свилене бомбоне донете из далеких крајева, али које су се могле купити и код нас. Инспирисане овим бонбонама, ћилимарке су направиле веома интересантну орнаментику светле боје ромбоидног облика, украшену разнобојним, међусобно повезаним цветићима на плавој (жандар плава) основи ћилима. Поред ове варијанте са разбацаним бонбонама, оне могу бити повезане у низу по дужини ћилима Ђенара могу бити шевуљице са зевалицом, а плоча Рашићева као у прилогу, чешаљ, или нека ужа плоча као нпр. ружице, зависно од величине ћилима.

ЛАВ (слика бр.78) - припада групи украсних ћилима. На црној подлози поља је фигуративна представа *лава*, у својј својој снази и величини. Иза је мотив његовог станишта - савана, са палмом и растињем. Ради се без бордуре, а ако је има, обично је цветна.

РАЈСКА ПТИЦА (слика бр.79) - на црној основи поља, у цветном аранжману углавном од ружа, постављена је птица са разнобојним перјем, која асоцира на рајску птицу. Читав простор око основног мотива, попуњен је цветним детаљима врло интензивних боја, које чине венац уместо бордуре.

ДЕВОЈКА СА СОКОЛОМ - ВЕНЕЦИЈАНКА (слика бр.80) - ћилим је настао крајем XIX века, највероватније по узору на неки предложак (фотографија или гоблен) из Венеције. Млада девојка у раскошној црвеној ловачкој хаљини и шешеиром на глави, у полупрофилу, у руци држи сокола. Фигура је смештена у простору са кулама у позадини и морем, а уоквирена је венцем од ружа, које истовремено чине рам слике. Преостали део ћилима је тамне - црне боје, и завршава се без бордуре или са малим ћенаром.

ПАПАГАЈ (слика бр.81) - у пољу је централни мотив папагај у покрету на грани трешњевог дрвета, са још две птичице у лету. Основа поља је црна, а по ободу ћилима је бордуре са цвећем; припада групи украсних ћилима.

ДЕВОЈКА СА КРУНОМ (слика бр.82) - у пољу црне боје је девојка у полупрофилу, са подигнутим рукама, како придржава ружино дрво у цвету. Она је у црвеној хаљини (или димијама), са круном на глави (по некима може бити и мотив из бајке "Трнова ружица"). Ћилим уоквирује бордуре са цвећем. Припада групи украсних ћилима.

МАНАСТИРСКА ШАРА (слика бр.83) - у осмоугаоном медаљону, који се углова захвати целу површину ћилима, смештена су два ромбоида различите величине и боје, са продуженим и проширеним детаљима на угловима по дужини. У централном ромбоиду је стилизација манастира са крстом на врху, симетрична по краћој оси, која заједно са бочним стилизацијама вазе, има и укупни изглед крста. На остала два спољња

поља су стилизације украшених мањих и већих крстова и цветних мотива у форми крста. У угловима поља ћилима су четири манастира са крстом, који су смештени у цветове. Плочу чине саксије са лозицама цвећа, наизменично поређане са украсним тракама изломљених линија.

МАНАСТИР МАРА (слика бр.84) - за ову шару везана је легенда, по којој је младу ткаљу Мару, обесчастио неки клеветник, коме је она, да би га осудила, изаткала и послала ћилим са шаром лај куче (псу лај), после чега је олајавач извршио самоубиство. Девојка је након тога ступила у манастир, и целог живота ткала ову шару, која је по њеном имену и добила име *МАРА*. Како су и све калуђерице научиле да ткају ову шару, постала је обележје овог манастира, па су и манастир и шара на ћилиму добили назив *Манастир Mara*. Поље ћилима је увек у црвеној боји као и плоча, а спољни и унутрашњи ћенар у црној боји, са тачно одређеним орнаментима. У централном делу поља је дрво живота са плодовима и стилизацијом птица и животиња, и венцем од немачких кутија. Изван венца, слободан простор испуњава већи број дрва живота у саксији са плодовима, животињама и птицама. На ћилиму већег формата, поред венца са немачким кутијама, ставља се венац са кубетима, као и људске фигуре на средини ћилима, са леве и десне стране, између спољног венца и унутрашњег ћенара. Женска фигура је постављена са ибриком, а мушка држи нож у руци. Унутрашњи ћенар је са шаром бадемчићи, на плочи шара лале, а спољни ћенар је испуњен мотивом цвећа у вази.

МАНАСТИР СА БИБИЦАМА (слика бр. 85) - у центру поља је осмоугаони медаљон, у коме је стилизација манастирског утврђења. Ова представа нема свој пандан у област ћилимарства, па је сигурно рађена по поруџбини. Остатак поља које је у другој боји, попуњено је бибицама. Колорит је сведен на однос две боје, црвена - окер, док је бордура цветна, на тамној основи.

МАНАСТИРИ СА КРСТОВИМА (слика бр.86) - централни део поља представљају четири манастира у облику латице цвета, који чине крст са једнаким крацима. У преосталом делу поља су мали крстићи црне боје, уоквирени и разбацани попут звездица. Бордура је са воденом плочом. Ђилим је вероватно рађен по поруџбини.

МИРАБ (слика бр.87 - варијанта А и Б) мираб на средини поља испуњен је дрвом живота са кубетима и стилизованим птицама, животињама и гранчицама. И спод и изнад мираба су по два мања дрва живота, а сав преостали простор је испуњен стилизованим цветним гранчицама, врашким коленима и птицама у лету и мотивима прсти. Плоча може бити краљичин рукав или нека варијанта вилџан плоче. Најчешће се ради у величини сицадеа или шестака.

ЛИТИЈЕ НА ДИРЕЦИМА (слика бр.88) - на вертикално постављеним дирецима у пољу ћилима, распоређене су литије које се понављају. Шару употребљава и бочно постављени венци са кубетима. У ћенару ћилима су бадемчићи, а у плочи шевуљице са низамчићима

РУЖЕ У ОГЛЕДАЛУ (слика бр.89) - ћилим припада групи украсних, рађен је на црној основи и представља симетричну цветну стилизацију у односу на обе осе ћилима. Необична форма цвета - руже са листовима који уоквирају композицију, осликава се као у огледалу. Ђилим је без бордуре.

РУЖА СА АМАЈЛИКАМА (слика бр.90) - у централном пољу је геометризована форма цвета са осам латица оуквирен стилизованим гранчицама у облику венца, на коме су четири отворена и четири затворене пупољка. Остatak поља испуњен је амајликама црне боје са Рашићевом плочом.

КАРАНФИЛИ (слика бр. 91) - у средишту поља је композиција од четири крупна цвета каранфила и цветном гранчицом, која се завршава као четвороугаоник. Изнад и испод ове форме су по две геометријске стилизације цветова. Унутрашња ивица поља украшена је стилизованим лалама. Унутрашња бордуре по ширини ћилима је шара са мотивом каранфила. Средња бордуре је узана, испуњена цик - цак лозицом. Плоча је са стилизованим цвећем.

ЖАБЕ (слика бр.92) - дуж целог поља у два низа распоређене су издужене корњаче, које стварају утисак жаба. Фигуре су поређане једна изнад друге, у различитим бојама. Детаљ у траци горе и доле на ћилиму је атапот, са две стране бордуре је шара чешљеви, а ченгели на горњој и доњој плочи. Шара је вероватно рађена по поруџбини, и најчешће се налази на драперима.

ЂАВОЛЧИЋИ (слика бр.93) - у пољу су стилизације фигура које се у народу зову *ђаволчешија*. Фигуре су слободно распоређене у пољу, у разном бојама, свака од њих има главу и четири раширена крака. Мотив је најчешће коришћен на стазама или простиркама за миндерлуке.

ПИРОТСКО СИЦАДЕ (слика бр.94) - постоји више различитих мишљења и тумачења мотива ове шаре, која се у пољу понавља у целини три пута по висини ћилима, и само делимично у горњем четвртом реду. По једним, то је кућа у три нивоа окружена дрвећем са лиснатим крошњама. По другима, стилизација замишљеног изгледа великог брода (лађе), са шареним шаторима на њему и спуштеним и подигнутим једрима. Трећи сматрају да је то приказ Нојеве барке. Шара датира из XIX века, и припада групи молитвених ћилима са Истока.

ФИЛИГРАН (слика бр. 95) - шара је оријентална, са видним утицајем Истока. У центру поља је осмоугаона геометријска форма, са геометријском орнаментиком. Изван овог мотива, у разним бојама су стилизације фигура које се појављују на филиграском накиту. Ови мотиви чине квадрат, док су у горњем и доњем делу поља такође филигрански облици са спиралама, по два у пару. Основа ћилима је светло смеђе боје, а остале форме у црвеној, плавој, жутој, наранџастој и браон боји. Бордуре је са шаром краљичин рукав.

ВРСТЕ СИРОВИНА И НАЧИН ПРОИЗВОДЊЕ ПИРОТСКОГ ЂИЛИМА

Пиротски ђилим се тка искључиво од вуне. Квалитетна вуна са Старе планине некада је била незаменљива и најпогоднија сировина за израду пиротског ђилима, због физичко механичких карактеристика. Последњих деценија је сточни фонд знатно опао, тако да се данас користе домаће вуне са различитих подручја, али се селекцијом и сортирањем издваја само онај квалитет из руна који је најпогоднији за израду ђилимарског предива.

Као основна сировина је коришћена рунска вуна, а табачка вуна је евентуално коришћена као допунски елемент у мешавини. Рунска вуна се стриже једном годишње, обично у јуну, са живих оваца. Тада је она релативно дугачка, у доброј кондицији. Табачка вуна се добија специјалним поступком, скидањем са коже закланих оваца, због чега и има оштећених - мртвих влакана (тендер), а и релативно је кратка. Због не тако доброг квалитета она се користи само у манипулацији са здравом рунском вуном, и то у веома малом проценту.

У домаћој традиционалној ручној производњи предива вуна се најпре стриже, пере, влачи - гребена, и ручно преде до одређене финоће предива.

У процесу влачења - гребења рунске вуне одвајана су дуга, јака влакна од штима (кратка влакна). Дугачка влакна су се обично користила за производњу предива за основу ђилима, са већим бројем завоја, двожично или вишежично, како би издржала сile затезања у току ткања ђилима. Од мешавине краћих влакана прело се предиво за потку, једножично, одређене финоће, са мањим бројем завоја.

За разлику од традиционалног начина предења (ручног) данас се предиво за ђилим, и за основу и за потку, добија индустриским путем, чешљаним поступком. Овај процес прераде подразумева: сортирања, прања, влачање - развлачење, чешљања, претпредења, предења и дораде, након чега се добија изузетно квалитетно предиво, високе линеарне равномерности, што је и битан предуслов за квалитетан ђилим.

Пиротски ђилим израђује се на вертикалном разбоју, такозваном техником клечања, фином танко преденом вуном, и увек у једном комаду, без обзира на димензије ђилима. Разбој чине два вертикална стуба, *соје*, и две хоризонталне облице *кросна*, који су међусобно повезани и учвршћени.

Нити вуне које се разапињу преко *кросна* чине основу. Она је равномерно, густо распоређена и јако разапета, затегнута, и на њој се тка. Пошто се формира *зев* (уради се тзв. капистра) и поставе *обнешелник* и *горњи прућац*, почиње ткање, провлачењем потке испротивно и изнад жица основе у једном реду, а у следећем обрнуто (платнени преплетај). Прибијање потке се врши спрамом од дрвета са гвозденим зупцима која се зове *шупица*. Она има 11 зубаца поређаних као прсти на стопалу, док је на супротном крају кратка дршка.

Да би почетна ивица ђилима била равна, пре почетка ткања, кроз основу се провуче једна танка, дугачка летвица, *прућац*, који не дозвољава кривљење ивице приликом ткања.

Ткаља седи ниско на јас: учету, *чучка*, или на шамлици, а када се ткају ђилими

већих димензија, због лакшег померања лево- десно при ткању, користи се специјална тростепена клупа код које се даска за седење диже на различите нивое, у зависности од висине ткања.

Разбој се најчешће постављао испод сајвана (надстремница) у дворишту, или у ходнику, а ређе у соби, и то углавном зими. Зависно од величине ћилима за једним разбојем могу радити једна или више, па чак и преко десет ћилимарки. Ако их је више за разбојем, углавном свака тка ширину једног аршина.

Ниједна ћилимарка, при ткању не употребљава метар, већ аршин (0,68 м). Мања мера од аршина је пола аршина (0,34 м), черек (0,17 м) и пола черек (0,085 м). За ткаље је ипак најмеродавнији број жица потребан за шару у одговарајућој димензији ћилима, а за мерење висине користи се било какво парче канапа, јер се висина елемента одређује према ширини тог елемента, а то пак зависи од дебљине и броја нити основе.

То такозвано размеравање и обележавање основних елемената на основи, свака ћилимарка ради пре почетка ткања, па уколико установи да са постојећим бројем жица на основи не може лепо да распреди основну шару, она врши тзв. досађивање (додаје потребан број жица основе).

Када се изатка ћилим око пола метра, или нешто мало више, онда се одврну затезачи хоризонталних облица, тзв *гвиниће*, те се основа олабави, извуче прутац који више није потребан и цело ткаље заротира на доле, тако да ивица ткања дође непосредно изнад доњег кросна (облице). Пошто се провери да ли је равномерно *поврнуто*, поново се затегне цео систем, и настави се са ткањем. Овај поступак се понавља до завршетка ћилима. Ђилим се завршава као што је и почет пређом основе. Ђилимарка никад нема комплетан увид у оно што је до тада урадила. Она максимално види део ткања непосредно пред *товорчање* - ротирање изатканог, а пошто већина шара иде из главе, њена способност меморисања симетричних шара и боја је за сваку похвалу и дивљење.

Пиротске ћилиме су ткале сиромашне жене из града , из егзистенцијалних разлога, а често је то био и једини приход у породици. Оне су своје знање и искуство несебично преносиле на своју женску децу још од малих ногу, тако да су многе девојчице, одмах након завршене четворогодишње школе, равноправно седале уз разбој са мајком или баком. Само поједиме младе, заиста даровите и креативне девојке, савлађивале су ову вештину до савршенства, док велики број ткаља, никада није могао да проникне у тајну технике и чаролије стварања пиротског ћилима. Оне су се углавном ограничавале на једноставнији, стандардизоване шаре.

Ткање ћилима је дуг и мукотрпан посао. Ђилимарство је као занат у XIX веку доживело интензиван развој. У очи ослобођења од Турака 1887 год, 3/4 целокупног женског становништва бавило се ћилимартсвом, у периоду између два светска рата половине, а у послератном периоду ћилимарство потаже делатност другога реда.

Године 1869. основана је фирма "Пиротски ћилим - домаћа индустрија" браће Гаротић, и фирма "Цацић - Христић - Бераха". Фирма "Пиротски ћилим - домаћа индустрија" одмах је развила живу трговину са Цариградом. Само годину дана након оснивања за потребе турске војске, верске обреде војника испоручила је хиљаде и хиљаде сицада. Захваљујући вредним ткаљама и овим трговцима Пирот од извоза.

Ћилима добија 100.000 ондашњих динара чистог прихода годишње.

За потребе ћилимарства 1872 г изграђена је "Фабрика за влачење и предење вуне", и то је била прва фабрика у Пироту. Непостедно иза тога, отворене су и 22 бојацијске радње. У то време се у пиротском ћилимарству осећа утицај персијских и ренесансних мотива. Међутим, ослобађањем Пирота од Тутака, прекидају се трговачке везе са Цариградом, што доводи до прекида у извозу ћилима на Исток. На сцену ступа хришћански потрошач, што поспешује даљи успон ћилимарства у погледу богатства орнамената и боја. Побољшањем економског положаја градског становништва ћилим није само украс за Турчина, већ и за сваког имућнијег грађанина, а постаје и важан део девојачке спреме (свадбени дар). Године 1903 основана је "Ћилимарска задруга", преко које трговина ћилимима креће ка Западу, а ћилими почињу да се испоручују и у Македонију, Босну, земље Медитерана, Европе, Америке и Азије.

Осим на пиротском панаџура - вашару, од 1869 г (Узунцевски вашар) пиротски ћилим је присутан на свим значајнијим вашарима, међународним сајмовима и изложбама.

На светској изложби у Паризу 1892 г, пиротски ћилим је изазвао изузетну пажњу и одушевљење, због своја два истоветна лица (на пиротском ћилиму нема наличја). Само од 1904 до 1940 г пиротски ћилим је био на 26 светских изложби и сајмова, од Туртоана, Лондона, Брисела, Амстердама и Напуља, до Милана, Париза, Берлина и Солуна. Укратко, није било значајније изложбе или сајма где није било запажено присуство пиротског ћилима. Највећу збирку одличја - 18 диплома и златних медаља, имају браћа Гаротић, сувласници фирмe "Пиротски ћилим - домаћа индустрија", која је постојала од 1869 год. до другог светског рата. У време између два светска рата пиротски ћилим је био заштићен, али његова заштита није обновљана.

Пиротски ћилим је одувек био тражени артикал који се продавао у многим земљама света, а највише ћилима је извезено у Финску, Шведску, Данску, Немачку, Белгију, Холандију, Луксембург, Француску, Швајцарску, Аустрију, Италију, Шпанију, Јужну Америку, Јужну Африку и тд.

Очигледно, XIX век и прва половина XX века период је су интензивног развоја ћилимарства, које је помогло и развој других заната и делатности. У то време било је око 1.000 ткаља у Пироту.

Године 1901 - 1902 урађен је први каталог "Албум пиротских ћилима", кога је припремио за штампу Мита Живковић, тадашњи директор Гимназије у Пироту. Каталог је штампан у Аустрији, а финансирала га је Краљица Драга.

За време трајања ратова 1912 - 1918 год ћилимарска задруга је прекинула свој рад, и обновљена је тек 1925 год. Након неколико година рада, издала је нови каталог у виду једног издања за који су коришћени сви графички прилози из претходног албума. Текстуални део је ограничен на најпотребније информације о саставним деловима, величинама, називима ћилимова, о појединим шарама и детаљима.

Истовремено са обновљачем ћилимарске задруге отворена је и Занатска школа за ткање ћилима, коју су похађале многе младе девојке из града.

Уз велике проблеме и материјалне тешкоће ова школа је радила све до другог светског рата, када је дефинитивно затворена.

Но, независно од свега што се догађало у живорном циклусу пиротског ћилимарства, оно је у техничком, орнаменталном и колористичком погледу најсавршенија творевина ћилимарске радиности на јужнословенском простору.

Након интензивне, вековне производње пиротског ћилима и његовог извоза по целом свету, жалосна је констатација да ћилимарство и ћилим, још увек живе захваљујући ентузијазму малобројних произвођача ДП "Понишавље", ПУИ "Пиротекс-трико", "КОМДОРА" ДОО Пирот, "Лимапласт", "Удружење за заштиту и развој ткања пиротског ћилима", а у граду има још 15 - 20 ткаља, са просеком око 70 година), и љубави према традиционалном производу, који представља наше национално и културно благо и који је оставштина наших старих, сведочанство једног минулог времена и једног аутентичног начина размишљања. Томе је вероватно највише кумовала погрешна економска политика, у којој традиционални занати нису имали своје место. Наш задатак би био, да очувамо вековну традицију ткања, да вратимо сјај и славу пиротском чилиму, да га вратимо на светско тржиште и развијемо ћилимарство до тог нивоа да опет буде значајна привредна грана у Пироту. Морамо анимирати младе, подстаки њихову креативност и жељу за бављење овим занатом у коме сви можемо препознати своје интересе.

Оснивање занатске школе поле 55 год, односно смера израђивач пиротског ћилима при Техничкој школи у Пироту 1995/96 год, први је корак ка реафирмацији те колективне народне уметности и почетак трагања за изгубљеним идентитетом. Ми имамоовоно знања, вештине, снажну вољу и веру,овоно духовне снаге да истрајемо на том путу, тим пре што се свет заскино индустриских производа, па ће све више бити интересовања за пиротски ћилим, и сматрамо да није далеко дан када ће се закуцати на врата Ђилимграда - Пирота.

Због тога треба имати увек на уму : Ко не поштује своју прошлост, мало може очекивати од своје будућности.

КОНТРОЛА КВАЛИТЕТА ПРОИЗВОДА

У циљу контроле производа означених географском ознаком порекла **ПИРОТСКИ ЂИЛИМ**, а која се односи на контролу техничких карактеристика сировина, квалитета ћилима, квалитета ткања и класу ћилима, СО Пирот својом одлуком И. бр. 06-9/02 од 12.03.2002 год именовала је чланове Комисије за вршење контроле израде и производње пиротског ћилима.

Комисија броји 7 (седам) чланова, од којих су четири представници овлашћених корисника географске ознаке порекла, а по један члан је представник СО Пирот, Техничке школе, Музеја Понишавља Пирот.

Комисија одлучује о :

1. ТЕХНИЧКИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА СИРОВИНА

- сировински састав
- финоћа предива (основе и потке)
- постојаност и равномерност бојења

2. КВАЛИТЕТУ ЂИЛИМА

- густина
- дебљина и маса
- димензија ћилима

3. КВАЛИТЕТУ ТКАЊА

- изглед површине ћилима
- усклађеност конструктивних и декоративних елемената ћилима
- почетак и крај ћилима
- ресе ћилима

4. КЛАСИ ЂИЛИМА

- екстра класа
- прва лкаса
- друга класа
- ван класе

По завршеној контроли Комисија доноси одлуку усаглашавањем ставова чланова Комисије и издаје уверење (сертификат) о квалитету и класи пиротског ћилима.

Присутни чланови Комисије потписују уверење о квалитету пиротског ћилима, за сваки појединачно прегледани ћилим.

У случају неслагања са одлуком овлашћени корисник може изјавити жалбу Комисији, која је дужна да размотри наводе из жалбе и донесе одлуку у року од 15 дана од дана пријема исте. Одлука по жалби доноси се већином гласова чланова Комисије. Одлука Комисије је коначна.

О издатим уверењима води се регистар .

Регистар издатих уверења води се у Музеју Понишавља у Пирот.

КОМИСИЈА ЗА КОНТРОЛУ КВАЛИТЕТА
ПИРОТСКОГ ЂИЛИМА

СПЕЦИФИКАЦИЈА ЕЛЕМЕНТА КВАЛИТЕТА ПИРОТСКОГ ЂИЛИМА

Овим документом се прописују загарантовани, минимални услови квалитета, са чијим захтевима мора бити усаглашен сваки контролисани ђилим.

Специфицирани захтеви имају као примарни циљ очување квалитета у изради пиротског ђилима

ИЗБОР КАРАКТЕРИСТИКА КВАЛИТЕТА

ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СИРОВИНЕ

Сировински састав	Домаћа рунска вуна , оптималне финоче и дужине
Финоћа предива	
Основа	Nm 5/2 (200 x 2 tex) или 15/6 (68 x 6 tex) $\pm 5\%$
Потка	Nm 3 (340 tex) $\pm 5\%$
Финоћа потке има примарни утицај на квалитет израде, техјину, дебљину и естетику ђилима	
Постојаност обоења, равномерност обоења	
На прање	4 - 5
Мокро и суву трење	4 - 5 -
Обавезна хемијска обрада против мольца	

КВАЛИТЕТ ЂИЛИМА

ГУСТИНА		
Представља врло важан елеменат квалитета. Под густином подразумевамо број жица основе или потке, на одређеној дужини односно ширини. Густина жица се одређује бројањем Жице се морају бројати са тачношћу од пола жице. Потребно је обавити најмање 5 бројања жица, целом жирином ђилима.		
Број жица по основи на 1 см. ширине	5	± 1
Број жица по потки на 1 см	28	± 2
МАСА ЂИЛИМА ПО М2	1.200 г/м2	± 100
Квалитет ђилима је препознатљив по малој дебљини и тежини.		
ЦИМЕНЗИЈЕ ЂИЛИМА		
Дефиниција: Ширина - од ивице до ивице (без реса) Дужина - од почетка израде до краја (без реса)	Наниже (-), највише: 5%, за ширину, дужину од 100 см 4%, за ширину, дужину изнад 100 см. Навише (+), највише: неограничено	
Дужина дијагонала		
Спецификацијом нису обухваћени ђилими чија укупна површина износи највише 0,5 м2, под условом да је сваки комад таквог ђилима означен ознаком "СУВЕНИР"		
Спецификацијом нису обухваћени ђилими чија укупна површина износи највише 0,5 м2, под условом да је сваки комад таквог ђилима означен ознаком "СУВЕНИР"		

КВАЛИТЕТ ТКАЊА ЂИЛИМА

- Граника па ђилиму је сваки део ђилима, који је урађен тако да умањује његову употребну и естетску вредност
- Квалитетан ђилим је препознатљив по малој тежини и дебљини
- Ђилим мора бити равномерно и чврсто изаткан, и то тако да се жице основе не виде на површини (да не цери)
- Традиционални ђилим не може имати никаквих оштећења по површини која су настала приликом ткања. Површина мора бити глатка и без влакана која штрче.
- Неравномерност изгледа површине ђилима, настала због употребе неравномерног предива са дosta задебљања и вегетативних примеса (чичкова, сламчица, саргија), смарта се великим недостатком у квалитету ђилима (такав ђилим спада и нижи класу или ван класе)
- Усклађеност конститутивних и декоративних елемената ђилима, и идентичност лица и наличја
- Почетак и крај - завршавају се ресама, које могу имати уобичајен изглед, везане у сноп 6 - 10 жица основе у 2 чвора (што ближе основе ђилима), које спречавају осипање потке. Дужина реса је 10 - 20 см, или по жељи, у зависности од величине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Витковић-Жикић М., Пиротски ћилими, Београд 2001.
2. Владић-Крстић Б., Традиционално ћилимарство у Србији, каталог изложбе, Београд 1985.
3. Ђирић Ј., О пиротском ћилимарству, Пиротски зборник I, Пирот 1968, 25-56.
4. Драшковић М., Ћилимарство у Србији, каталог изложбе, Београд 1967.
5. Живковић М., Албум пиротских ћилимова, Тешен (Аустрија) 1901-1902.
6. Каинц Ф., Србија, земља и становништво, књига 2, Београд 1985.
7. Карић В., Србија, опис земље, народа и државе, Београд 1887.
8. Коствић Н. К., Историја Пирота, Пирот 1973.
9. Јилић Б., Историја Пирота и околине, Пирот 1994.
10. Петковић М.- Влатковић Р., Пиротски ћилим, каталог изложбе, САНУ, Београд 1996.
11. Петровић С., Око наше Нишаве, Пирот 1934.
12. "Ponavlje Export" Pirot, Album pirotskih cilimova (Le tapis de Pirot), Beograd 1963.
13. Шобић Ј., Пиротско ћилимарство и његове везе са Истоком, ГЕМ, књига XXI, Београд 1958, 1-46.
14. Шобић Ј., Збирка пиротских ћилима Етнографског музеја у Београду, Зборник Етнографског музеја 1901-1951, Београд 1953, 101-115.

Елаборат Заштита географске ознаке порекла ПИРОТСКИ ЂИЛИМ штампан је у 11 примерака.

Ауторско право на елаборату - Заштита географске ознаке порекла ПИРОТСКИ ЂИЛИМ има Комисија за вршење контроле израде и производње пиротског ћилима.

Комисија за вршење контроле израде и производње пиротског ћилима једина има право измене и допуне елабората - Заштита географске ознаке порекла ПИРОТСКИ ЂИЛИМ.

Прештампавање и умножавање елабората - Заштита географске ознаке порекла ПИРОТСКИ ЂИЛИМ, није дозвољена.

1. КОСТЕНИЦЕ

2. ОГЛЕДАЛА

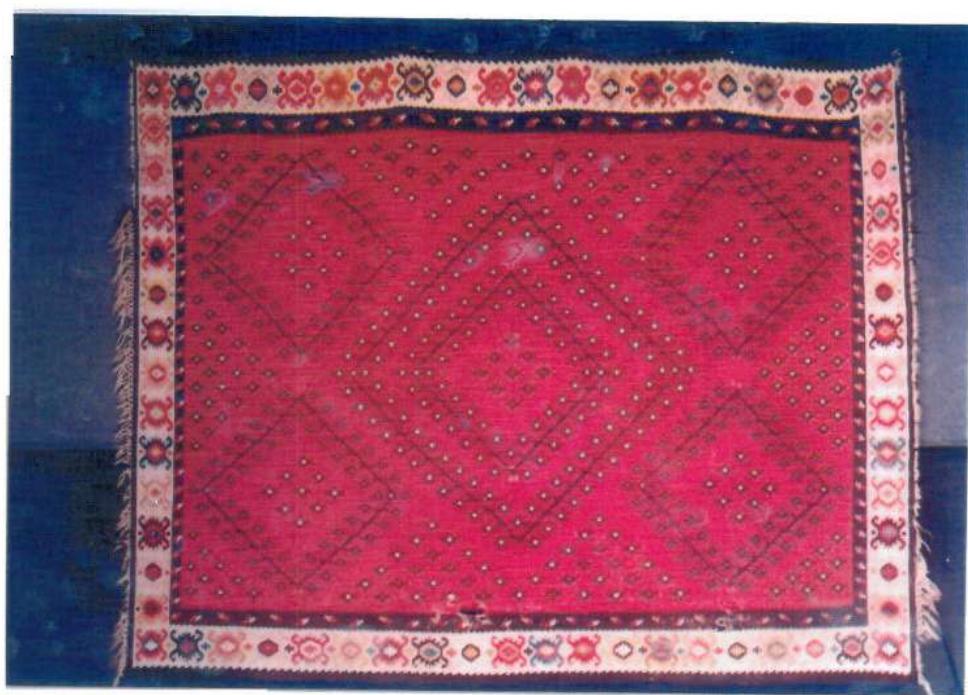

© Традиционният български огледален килим създава възможност за изразяване на личните и съдружествените сърдечни чувства.

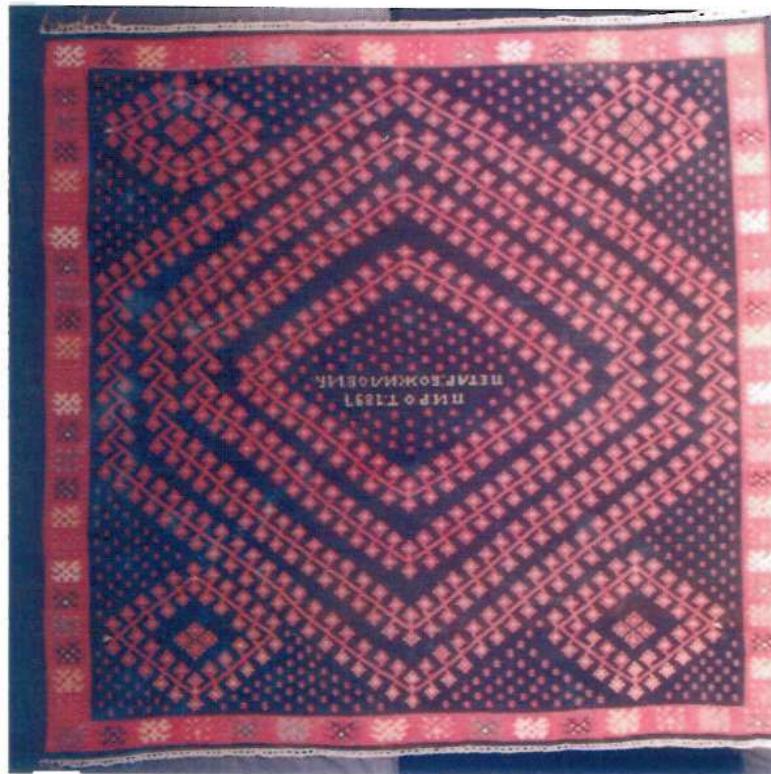
3. ОГЛЕДАЛА СА СОФРАМА И КОСТЕНИЦАМА

4. ОГЛЕДАЛА СА ДРВОМ ЖИВОТА И ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

5. ВЕНЦИ

6. ВЕНЦИ СА БИБИЦАМА

7. ВЕНЦИ СА СОВРАМА И БИБИЦАМА

8. ВЕНЦИ СА ЛИТИЈАМА НА ДИРЕЦИМА

9. ВЕНЦИ СА ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

10. ВЕНЦИ СА ЦВЕЋЕМ

11. ВЕНЦИ СА БИБИЦАМА И ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

12. ВЕНЦИ СА КУБЕТИМА И ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

13. ВЕНЦИ СА КУКАМА

14. ВЕНЦИ СА РУЖАМА И ПИРОТСКИМ ОПАНКОМ

15. ГУГУТКЕ НА ДИРЕЦИМА

16. ГУГУТКЕ НА ДИРЕЦИМА СА БИБИЦАМА

17. ЂУЛОВИ

18. РАЗБАЦАНИ ЂУЛОВИ

19. СТАРИ РАЗБАЦАНИ ЂУЛОЗИ

20. ЂУЛОВИ СА ГУГУТКАМА

21. ГОЛЕМИ ЪУЛОВИ

22. ЪУЛОВИ НА ДИРЕЦИМА

23. ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИМА СА ГУГУТКАМА НА ЂУЛОВИМА (А)

23. ЂУЛОВИ НА ДИРЕЦИМА СА ГУГУТКАМА НА ЂУЛОВИМА (Б)

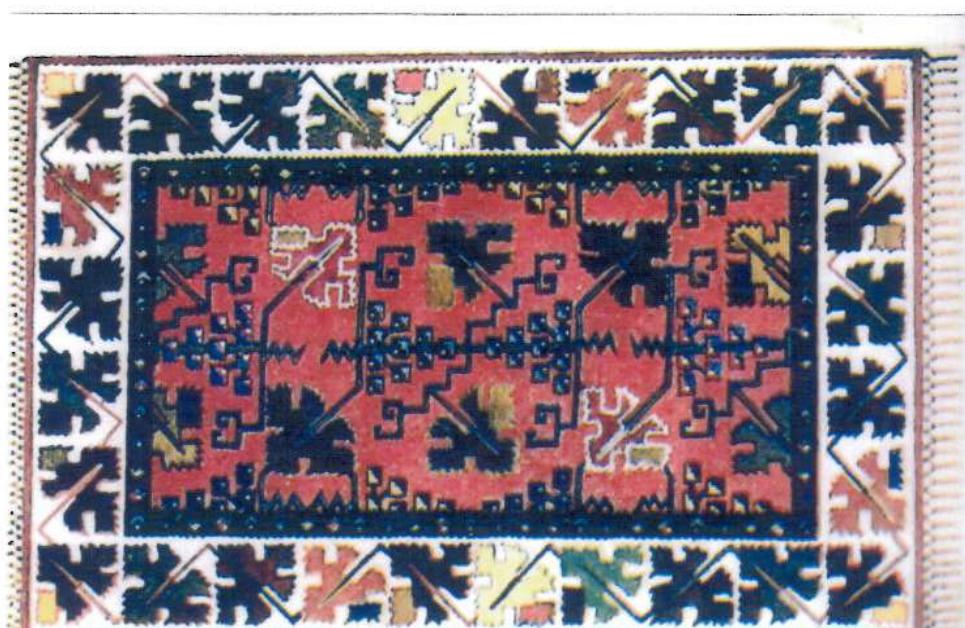
24. ЪУЛОВИ НА ЪЕРДАНИМА

25. ЪУЛОВИ НА СИНЦИРИМА

26. СОВЕЉКА СА ЂУЛОВИМА

шопске шаре „Грожђе“.

Ч. Ј. Јероковић

27. ГРОЖЂЕ

28. ДРВО ЖИВОТА (А)

28. ДРВО ЖИВОТА (Б)

29. КУБЕТА НА ДИРЕЦИМА (А.)

29. КУБЕТА НА ДИРЕЦИМА (Б.)

30. БОМБЕ

31. БОМБЕ У ПРЕГРАДАМА

32. СТАРЕ САКСИЈЕ

33. КАШМИР (А)

33. КАШМИР (Б)

34. СОВЕЛЬКА СА БИБИЦАМА

35. СОВЕЉКА СА АМАЈЛИКАМА

36. КУВЕРИ

37. ВРАШКА КОЛЕНА (А)

37. ВРАШКА КОЛЕНА (Б)

38. ВРАШКА КОЛЕНА СА АМАЛЛИКАМА

39. СОВРЕ

40. БИБИЦЕ

41. БИБИЦЕ СА ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

42. ПТИЦЕ СА БИБИЦАМА

43. КРСТОВИ У ПРЕГРАДАМА

44. КРСТОВИ СА ВРАШКИМ КОЛЕНИМА

45. КРСТОВИ СА АМАЛЛИКАМА

46. РАЗБАЦАНО ЦВЕЊЕ

47. РАЗБАЦАНО ЦВЕЊЕ СА ГУГУТКАМА

48. РУЖЕ СА МЕРАБОМ

49. СВЕКРВИН ЈЕЗИК

50. НАРОВИ

51. КАРАНФИЛИ У ПРЕГРАДАМА

52. МЕТЛИЦЕ

53. НЕМАЧКЕ КУТИЈЕ НА ДИРЕЦИМА

54. ПЕРСИЈСКА КРУНА

55. СРПСКА КРУНА

56. ЈУГОСЛОВЕНСКА КРУНА

57. РУСКЕ ЗВЕЗДЕ (А)

57. РУСКЕ ЗВЕЗДЕ (Б)

58. ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК

59. ШТИТОВИ

60. КЕЦЕЛЬЕ

61. ОЛТАРСКА ВРАТА (А)

61. ОЛТАРСКА ВРАТА (Б)

62. ПОСЛУЖАВНИЦИ

63. РУСКИ ПОСЛУЖАВНИК

64. ВЕРА, НАДА, ЉУБАВ

65. РАШИЋЕВА ШАРА (А)

65. РАШИЋЕВА ШАРА (Б)

66. ДЕВОЈАЧКО СРЦЕ

67. КОНДИЋЕВА ШАРА

68. БЕОГРАДСКО КОЛО

69. РУСКИ СПОМЕНИК

70. ТИШЛАЈФЕР

71. ТИШЛАДФЕР СА БОРДУРОМ ЈАГОДЕ

72. ЈЕРУСАЛИМСКА ШАРА

73. ДУБОРЕЗ

74. ЗОРИЋЕВА ШАРА

75. ДИПЛОМА - СВЕТОСАВСКА ДИЛОМА

76. БОСАНСКА ШАРА

77. ФРАНЦУСКЕ БОМБОНЕ

78. ЛАВ

79. РАЈСКА ПТИЦА

80. ДЕВОЈКА СА СОКОЛОМ

81. ПАПАГАЙ

82. ДЕВОЈКА СА КРУНОМ

83. МАНАСТИРСКА ШАРА

84. МАНАСТИР МАРА

85. МАНАСТИРИ СА БИБИЦАМА

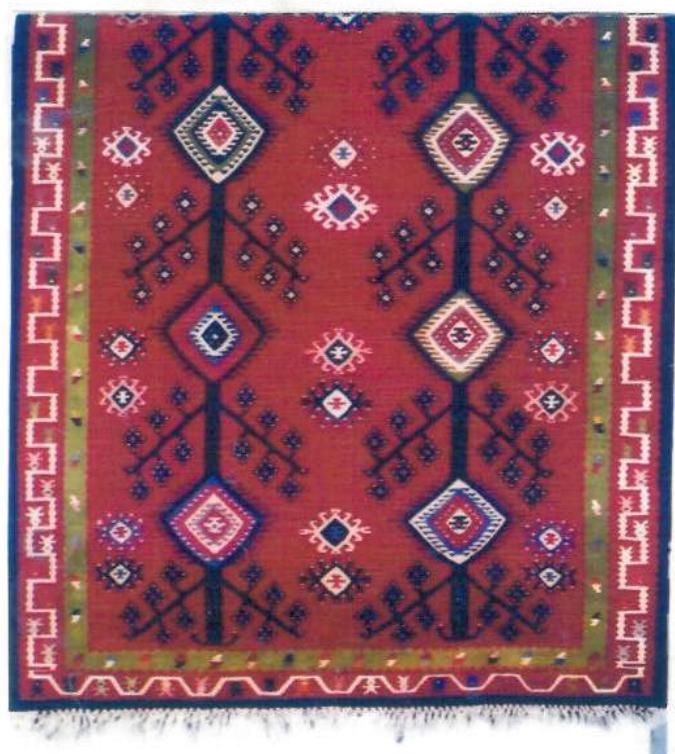
86. МАНАСТИРИ СА КРСТОВИМА

87. МИРАБ (А)

87. МИРАБ (Б)

88. ЛИТИЈЕ НА ДИРЕЦИМА

orska ruža (110 x 160 cm ili veći)

See rose (110 x 160 cm or big)

89. РУЖЕ У ОГЛЕДАЛУ

90. РУЖА СА АМАЈЛИКАМА

91. КАРАНФИЛИ

92. ЖАБЕ

93. ЪАВОЛИ

94. ПИРОТСКО СИЦАДЕ

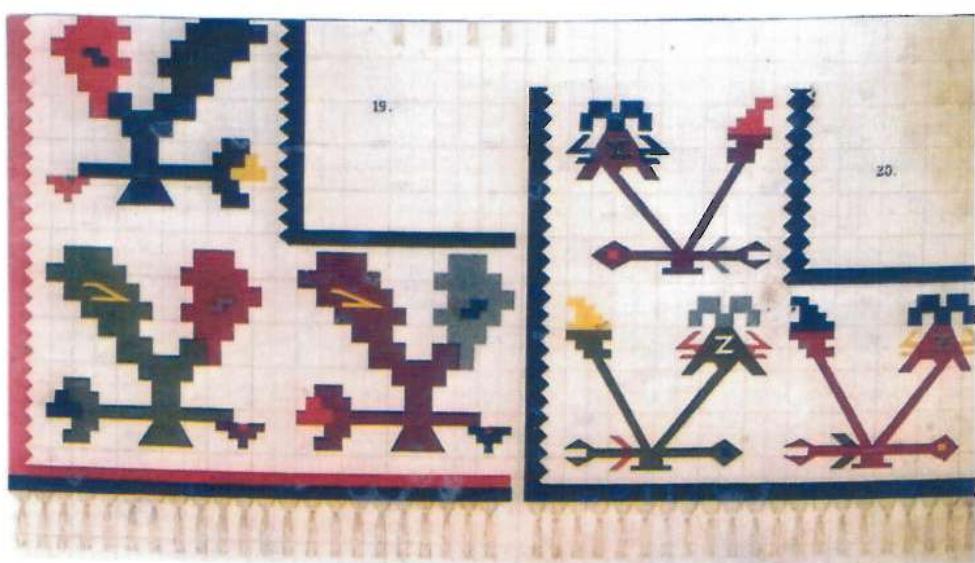

95. ФИЛИГРАН

ДЕТАЛЬИ НА ПЛОЧИ И ЇЕНАРУ

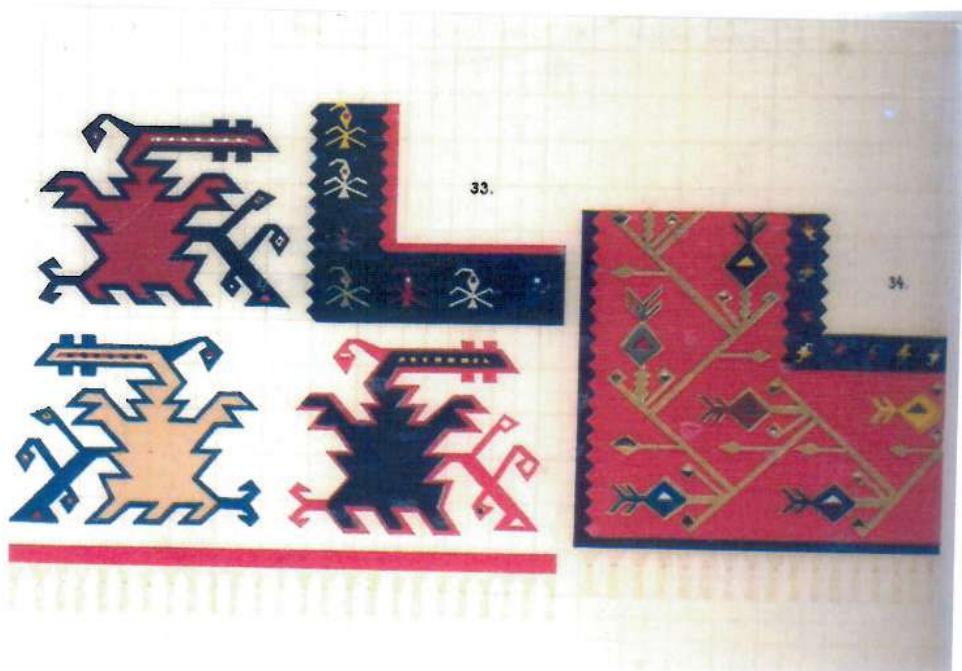
96. ДЕТАЛЬИ 14-18, 21 И 22

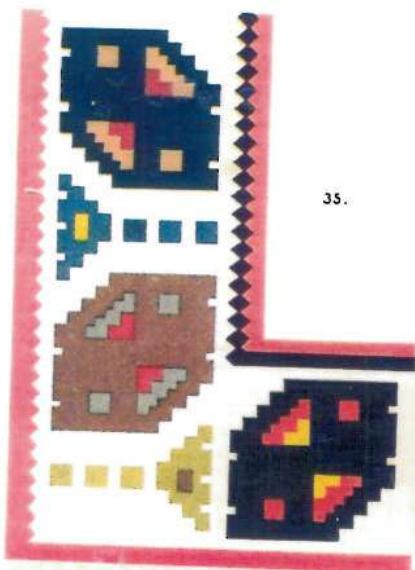
97. ДЕТАЛЬИ 19 И 20

98. ДЕТАЛЬИ 23-32

99. ДЕТАЛЬИ 33 И 34

35.

36.

100. ДЕТАЛЬИ 35, 36

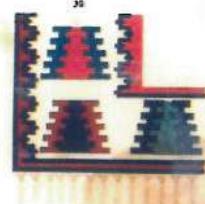
37.

38.

39.

40.

101. ДЕТАЛЬИ 37-40

102. ДЕТАЛЬ 41

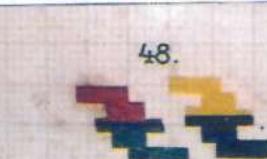
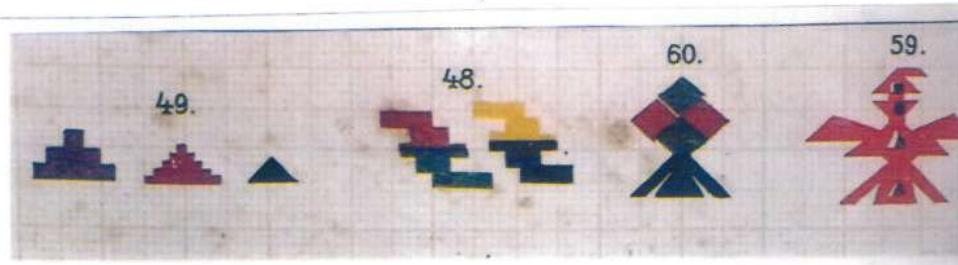
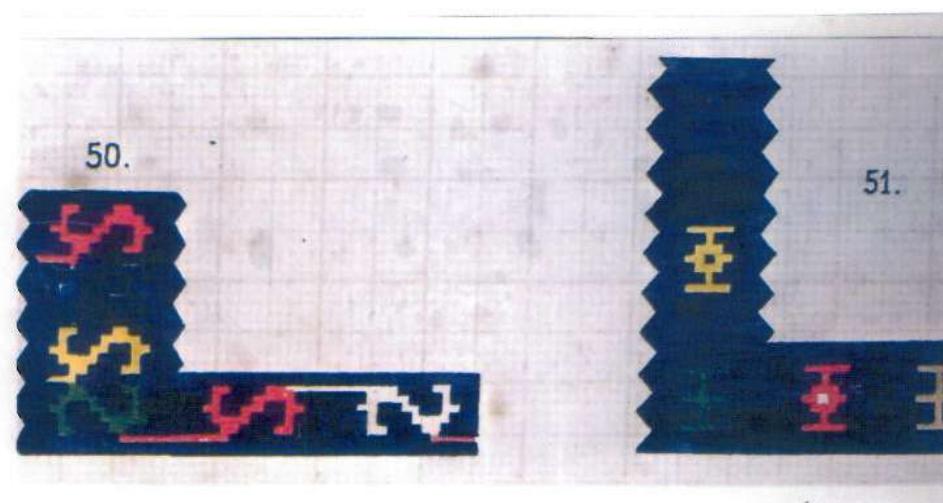
103. ДЕТАЛЬИ 42-47

104. ДЕТАЛЬ 47

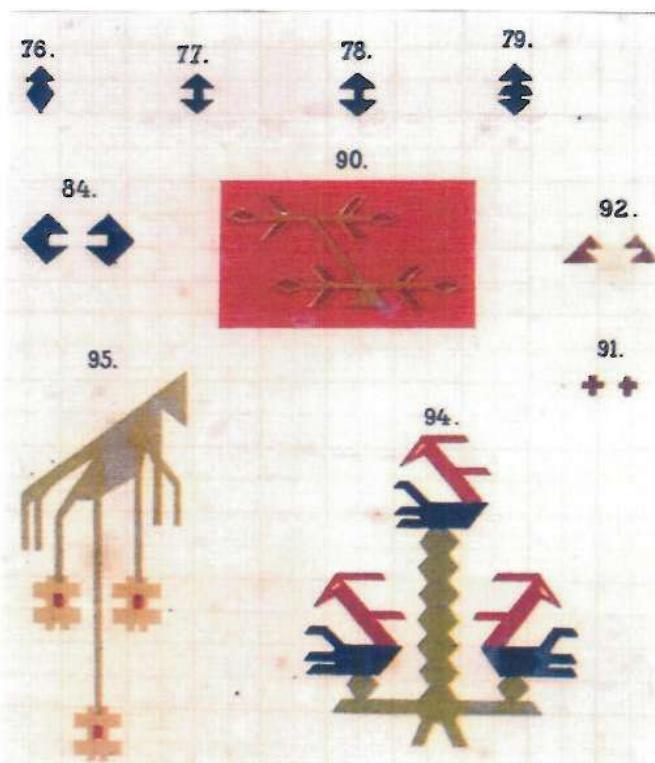
105. ДЕТАЛИ 53, 52, 56

106. ДЕТАЛЬ 54, 55
107. ДЕТАЛЬ 50, 51
108. ДЕТАЛЬ 48, 49, 59, 60

109. ДЕТАЛЬИ 57, 62, 66

110. ДЕТАЛЬИ 76-79, 84, 90-92, 94 И 95

76.

77.

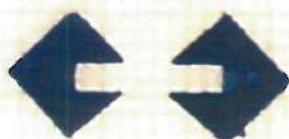
78.

79.

84.

111. ДЕТАЛЬИ 76-79, 84, 90

80.

81.

82.

83.

93.

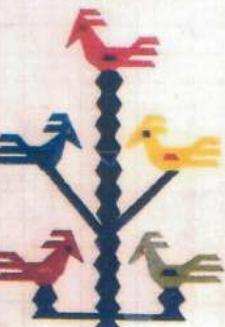
87.

85

89.

88.

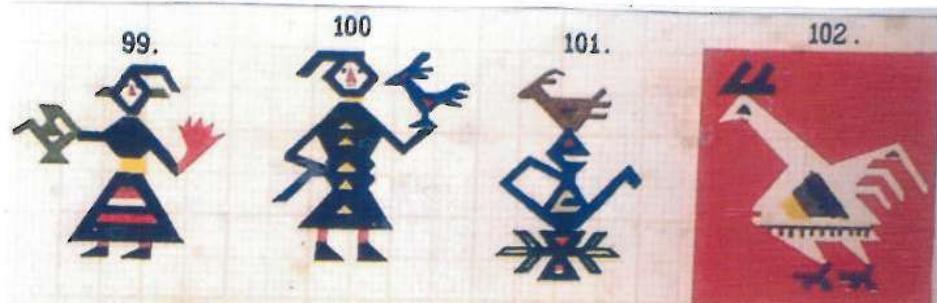
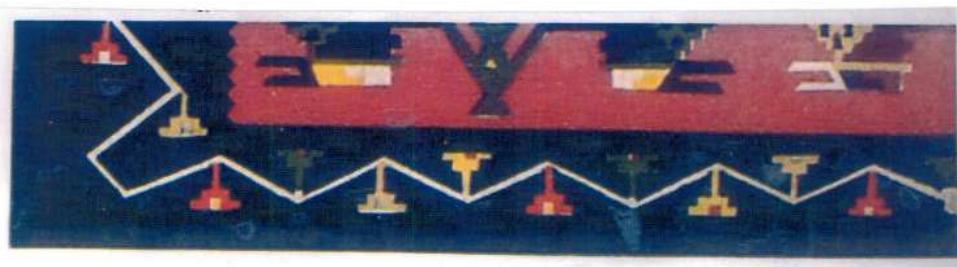
112. ДЕТАЛЬИ 80-83, 85, 87-89, 93

113. ДЕТАЛЬИ 72, 73, 86

114. ДЕТАЛЬИ 96

Шаре за попуњавање празнина у пољу.

115. ДЕТАЉИ 115

116. ДЕТАЉИ 99-102

117. ДЕТАЉ СТАЗЕ СА ВЕНЦИМА

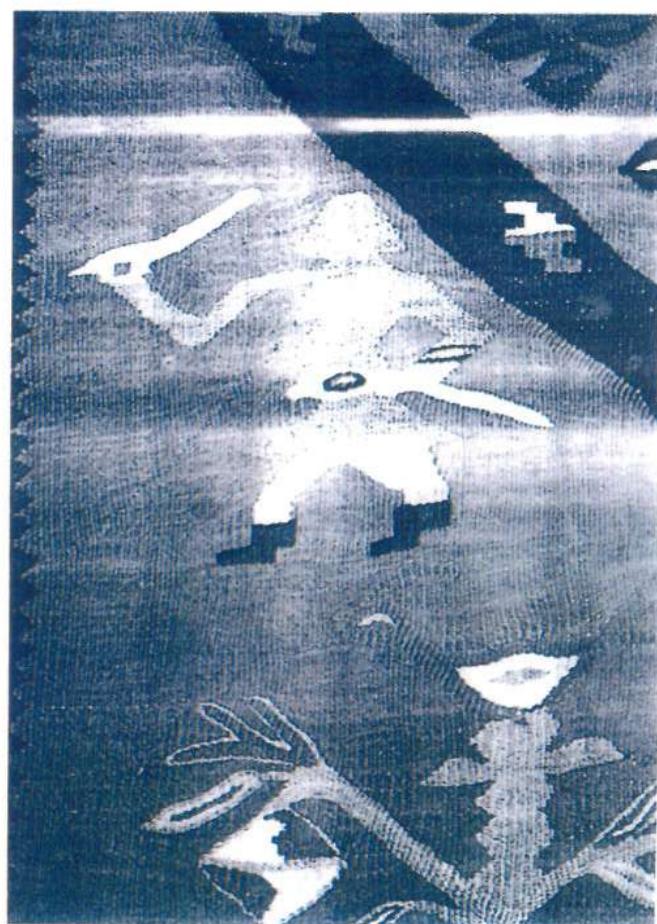
118. ДЕТАЉ СА ПЕЧУРКАМА

119. ДЕТАЉ СА МЕТЛИЦЕ

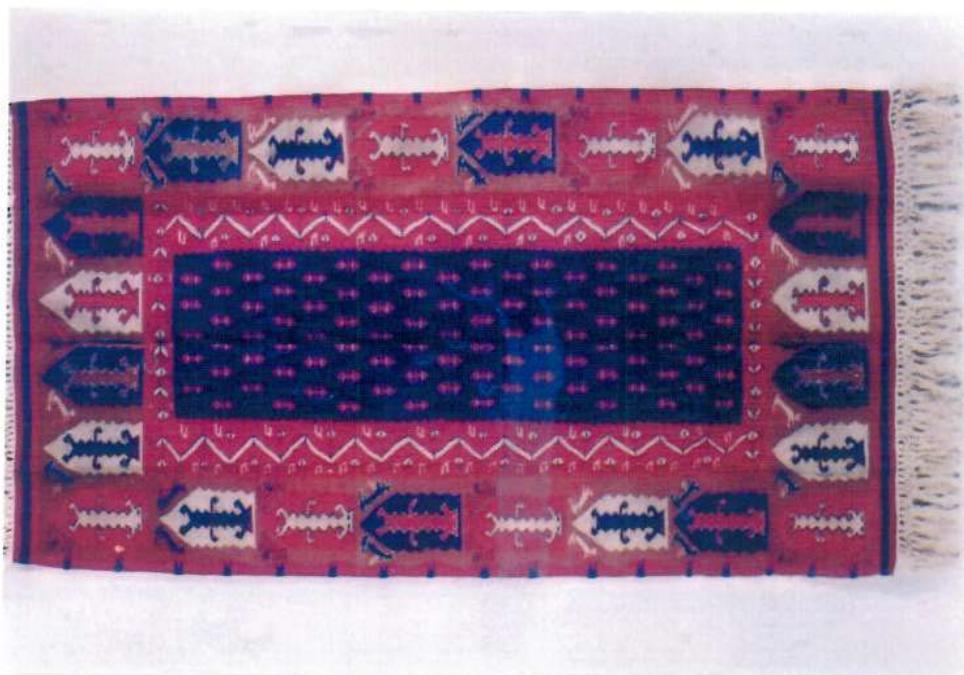
120. АНТРОПОМОРФНИ ДЕТАЛЬ

121. АНТРОПОМОРФНИ ДЕТАЛЬ

122. ДЕТАЉ У БОРДУРИ СА ТРЕШЊАМА

123. ДЕТАЉ У БОРДУРИ СА МОТИВОМ ЈЕЛЕНАК